

VAN

Uudistuva
VANTAA

IAA

TOIVO

Uudistuva **VANTAA**

Ajatuspaja Toivo
Kansakoulukuja 3A
00100 Helsinki

www.toivoajatuspaja.fi

Tervetuloa ajattelemaan uudesti!

Kannet: Kristian Tervo
Taitto: Satu Winqvist, Takomo Tuotanto Oy
Paino: Painotalo Trinket Oy
Painettu Suomessa

ISBN: 978-952-7402-05-4

Sisältö

Lukijalle, <i>Sini Ruohonen</i>	4
Kirjoittajat	6
Muutos on mahdollisuus, <i>Sami Kanerva</i>	8
Ennaltaehkäisy tuottaa hyvinvointia, <i>Piia Malmberg</i>	12
Sivistyskaupunki tehdään yhdessä, <i>Siri Ahokas</i>	20
Vantaa tarvitsee tiekartan kulttuurille, <i>Lauri Kaira</i>	30
Hyvinvointia luonnosta, <i>Otso Kivimäki</i>	40
Innovatiivinen liikennekaupunki, <i>Sami Kanerva</i>	48
Uutta näkökulmaa kaupunkisuunnitteluun, <i>Sakari Rokkanen</i>	58
Johtopäätökset: Kaupungit koronan jälkeen, <i>Sini Ruohonen</i>	66

Lukijalle

Loppuvuodesta 2019 Ajatuspaja Toivo käynnisti kunnianhimoisen projektin: ehdotimme **suurimpien kaupunkien kokoomuksen valtuustoryhmille kokoelmakirjan kirjoittamista oman kotikaupunkinsa tulevaisuudesta.**

Kymmenien kirjoitusten deadline asetettiin maaliskuulle ja kirjojen julkistaminen ajoitettiin alkukesään. Onnistuimme. Siitä kiitos kaikille kirjoittajille ja ennen kaikkea kokoomuksen poliittisille sihteereille Elli-Nora Vehmaselle, Alvar Eurolle, Neea Loimuvirrälle ja Roope Tukialle. Ilman täsmällistä koordinaatiotyötä tämä ei olisi luonnistunut. Kiitokset myös editointiavusta Jutta Wirénille, taittotyöstä Takomo Oy:n Satu Winqvistille ja kansista Kristian Tervolle.

Kirjoittajien tehtävä oli visioida yhden kiinnostavan aihepiirin tulevaisuutta. Osallistuja valitsivat kiinnostavia aiheita digitalisaatiosta poliittisen päätöksenteon kehittämiseen. Teksteistä näkyy, kuinka monilla kirjoittajilla on pitkä kokemus eri sektoreilta luottamushenkilöinä ja myös monipuolista asiantuntemusta. Ennen kaikkea kirjoituksista välittyy innostus vaikuttaa oman kotikaupunkinsa tulevaisuuteen.

Pyysimme osallistujia kertomaan onnistumisia ja kehityskohteita – sekä tekemään konkreettisia ehdotuksia. Kukin teksti sai olla kirjoittajansa näköinen ja ne julkaistiin jokaisen omista nimistä. **Kirjat eivät ole poliittisia ohjelma-asia-kirjoja**, mutta saattavat hyvin auttaa myös siinä työssä.

Tavoitteena oli luoda kattava kuva siitä, miten ja millaista kaupunkipoliitiikkaa tehdään kaupungeissa. Liian usein pohdintoja käydään valtionhallinnon tasolta, jolloin suurten kaupunkien erityisasema ja -piirteet hämärtyvät. Fokus ollut kuntauudistuksissa tai valtio-osuusjärjestelmän uudistamistarpeesta, vaikka nekin ovat erittäin tärkeitä asioita. Tässä kirjassa kaupunkipoliitiikan varsinaiset tekijät jakavat tietoa omien kotikaupunkiensä hyvistä käytännöistä ja kertovat siitä, mitä, miksi ja miten kaupungeissa pitäisi uudistaa.

Kieltämättä jouduimme maaliskuussa kuumottavaan tilanteeseen, kun koronavirus aiheutti maailmanlaajuisen poikkeustilan. Myös kaupungeissa tehtiin akuutteja toimenpiteitä esimerkiksi digitaalisuuden ja etäopetuksen osalta sekä tietenkin massiivisia sosiaali- ja terveyssektorin uudelleenjärjestelyjä. Kansalaisten ja kaupunkilaisten turvallisuus asetettiin etusijalle, mutta toki samaan aikaan alkoivat arviot ennennäkemättömien rajoitustoimien taloudelli-

sista vaikutuksista – jotka ilman muuta koskettaisivat myös kaupunkia niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä.

Kirjaprojektimme oli kulminaatiopisteessä; **kestävätkö kirjoitusten visiot aikaa siten, että näkemykset kaupunkien tulevaisuudesta ovat valideja vielä kriisin jälkeen?** Olivatko ne liian sidoksissa taloudelliseen nousukauteen vai esitettiinkö ideoita, jotka olisivat toteutuskelpoisia myös uudessa tilanteessa? Ei olisi mieltä julkaista kirjoja, jotka joutaisivat suoraan arkistoon.

Uuden tilanteen keskellä luimme tekstejä editoinnin merkeissä ja huomasimme iloksemme kirjoituksissa esitettyjen ajatusten kestävän. Useimpia kokoomuksen arvopohjalta laadittuja **tekstejä leimasi katse pidemmälle tulevaisuuteen.** Monissa teksteissä lähdettiin toimintatapojen uudistamistarpeesta.

Aluksi projektissa oli mukana kaikki kuusi suurinta kaupunkia, mutta kevään edetessä espoolaiset päättivät siirtää kirjansa julkaiseminen tuonemmaksi. Nyt meillä on siis käsissämme viiden kaupungin visiot; Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun ja Vantaan.

Kirjat muistuttavat meitä yhtäältä siitä tilanteesta, joka kaupungeissa vallitsi hetkeä ennen koronaa. Toisaalta ne osoittavat, millaisia kehitystarpeita suurimmissa kaupungeissa on kriisistä riippumatta.

Haastamme lukijat pohtimaan, **mitkä kirjassa esitetyistä ehdotuksista ovat toimivia riippumatta koronan vaikutuksista.** Mitä toimenpiteistä pitää kiirehtiä ja mitä tavoitteita voidaan siirtää pidemmälle tulevaisuuteen? Millaisia suuntaviivoja kaupunkipoliitikalle voidaan asettaa näiden kirjoitusten ja suuren murroksen pohjalta. **Mitä teemme seuraavaksi?**

Ajatuspaja Toivon tehtävä on tuottaa tietoa ja näkemyksiä poliittisen päätöksenteon tueksi. Katseen on yltävä päivänpolitiikkaa pidemmälle. **Alati muuttuvassa maailmassa työ ei ole helppoa, ja siksi visiot ovat aina osittain kiinni kirjoitushetkessä, osittain ennalta-arvaamattomassa tulevaisuudessa.** Julkaisumme ovat keskustelunavauksia ja näin on myös tämän kirjasarjan kohdalla. Tutustu kirjoituksiin osoitteessa www.toivoajatuspaja.fi/kaupunkivisio2030 ja tervetuloa osallistumaan keskusteluun: #kaupunkivisio2030.

Turussa, etätyöpisteellä 30.4.2020
Sini Ruohonen
Ajatuspaja Toivon toiminnanjohtaja

Kirjoittajat

Siri Ahokas on äidinkielen ja kirjallisuuden sekä liikunnan opetukseen erikoistunut luokanopettaja. Hänellä on myös varhaiskasvatuksen opettajan koulutus ja asiantuntemusta erityisesti esi- ja alkuopetuksen kokonaisuudesta. Viime vuodet hän on työskennellyt ulko-opettajana ja kehittänyt ammattitaitoaan ympäristökasvatuksen ja toiminnallisen opetuksen saralla. Ahokas on syntynyt ja kasvanut Vantaalla. Hän toimii kaupunginvaltuutettuna, opetuslautakunnan jäsenenä ja valtuustoryhmän lasten ja nuorten valtuutettuna.

Lauri Kaira on kulttuurirahoituksen alalla työskentelevä tekijänoikeuslakimies. Kaira on toiminut muun muassa Suomen Elokuvasäätiön puheenjohtajana. Hän on tällä hetkellä johtajana musiikin tekijänoikeusjärjestö Gramexissa sekä edunvalvontajohtajana 14 kulttuurialan järjestön LYHTY-yhteistyöverkostossa. Kaira on Vantaan kaupunginhallituksen jäsen ja paneutunut kaupungin kehittämiseen Vantaan Yleiskaavatoimikunnan puheenjohtajana.

Sami Kanerva on johtava asiantuntija kansainvälisessä teknologiayrityksessä. Koulutukseltaan Kanerva on tekniikan tohtori ja hänellä on yli 20 vuoden kokemus energiatehokkuuteen ja uusiutuvaan energiaan liittyvistä kehitys- ja investointihankkeista. Kanerva on syntyperäinen vantaalainen, kaupunginvaltuutettu ja Vantaan Kokoomuksen puheenjohtaja.

Otso Kivimäki on Vantaalainen kiinteistöalan moniyrittäjä ja perheenisä, joka rakastaa luonnossa liikkumista ja siellä harrastamista. Kivimäki toimii muun muassa Vantaan riistanhoitoyhdistyksen hallituksen jäsenenä, sekä Seutulan metsästysyhdistyksen puheenjohtajana. Vantaan kaupungin luottamustoimissa Kivimäki on ansioitunut muun muassa Kokoomuksen valtuustoryhmän sekä kaupunkisuunnittelulautakunnan jäsenenä.

Piia Malmberg (ent. Kurki) on sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntija. Hän on työskennellyt pitkään sote-alalla, ensin hoitotyössä mm. sairaanhoitajana ja myöhemmin erilaisissa asiantuntija- ja johtotehtävissä. Tällä hetkellä hän työskentelee toimitusjohtajana terveysalan yhtiössä. Malmberg on Vantaan kaupunginvaltuutettu sekä kaupunkisuunnittelulautakunnan varapuheenjohtaja.

Sakari Rokkanen on kaupunki- ja asuntopolitiikan erikoistunut taloustieteilijä. Rokkanen työskentelee Suomen Vuokranantajilla ekonomistina. Aiemmin hän on vastannut asuntopolitiikan valmistelusta Kokoomuksen eduskuntaryhmän talouspoliittisena asiantuntijana. Rokkanen johtaa kokoomuksen valtuustoryhmää Vantaalla ja vaikuttaa sekä kaupunginhallituksessa että koko Helsingin seudun joukkoliikenteestä vastaavan HSL:n hallituksessa.

Sini Ruohonen on Ajatuspaja Toivon toiminnanjohtaja ja kokoomuksen kaupunginvaltuutettu Turussa. Ruohonen tekee väitöstutkimusta poliittisesta viestinnästä.

MUUTOS ON MAHDOLLISUUS

Sami Kanerva

Vantaa käy 2020-luvulla läpi suurta muutosta, jonka taustalla vaikuttavat maailmanlaajuiset megatrendit. Globalisaatio, kaupungistuminen, tekoäly, ilmastonmuutos ja väestön vanheneminen koettelevat päättäjien strategista hahmotuskykyä ja rohkeutta katsoa riittävän kauas.

Päivänpolitiikkaa hallitsevat muun muassa terveyskeskusjonot, lastensuojelun ruuhkautuminen ja päiväkotien henkilöstön saatavuus. Kun kaikki energia kuluu tulipalojen sammuttamiseen, ei välttämättä näe niiden takana olevia rakenteellisia ongelmia. On selvää, että nykyinen oireiden hoitoon painottuva toimintamalli ei enää toimi kasvavassa ja ikääntyvässä kaupungissa. Painopistettä on siirrettävä ennaltaehkäisyyn, itsehoitoon ja toimintakyvyn säilyttämiseen, jotta asukkaat pysyvät terveisinä ja kaupunki elinvoimaisena.

Vantaan peruskoulut ja lukiot ovat pedagogisesti huippukunnossa ja mittavat panostukset digitaaliseen oppimiseen takaavat Vantaalla koulunsa käyneille etulyöntiaseman tulevaisuudessa. Lasten ja nuorten hyvinvointi on kuitenkin kehittynyt toiseen suuntaan. Neuvolat, päiväkodit ja koulut tarvitsevat lisää monialaisia hyvinvointipalveluja. Samalla on muistettava panostaa yhteisöllisyyteen ja perheiden tukemiseen oman arjen hallinnassa.

Palveluiden rahoittaminenkin vaatii huomiota. Vantaalla valmistellaan vuoteen 2050 tähtäävää yleiskaavaa ja suunnitellaan lentoasemalta itään kulkevaa pikaraitiotietä. Kaupunki kasvaa vauhdilla, joka on juuri ja juuri kestävyysrajoilla. Tämän vuosikymmenen aikana tehdään ne valinnat, jotka ratkaisevat verotulojen ja käyttömenojen tasapainon. Parhaista yrityksistä ja veronmaksajista käydään kovaa kilpailua kansallisesti ja jopa globaalisti. Vantaalla on kaikki mahdollisuudet menestyä tässä kilpailussa, jos osaamme hyödyntää vahvuutemme ja tehdä kaupungista houkuttelevan ympäristön yrityksille ja asukkaille.

Elinvoima syntyy usean tekijän yhteisvaikutuksena. Monipuoliset opiskelu- ja työskentelymahdollisuudet houkuttelevat Vantaalle uusia asukkaita, kun taas asumisen laatu, monipuoliset ulkoilu- ja harrastusmahdollisuudet sekä elävä kulttuuriympäristö saavat asukkaat pysymään Vantaalla. Yritykset arvostavat hyvää sijaintia, liikenneyhteyksiä ja työvoiman saatavuutta. Hyvä kaupunki on toimiva kokonaisuus monelta eri suunnalta tarkasteltuna.

Kaavoitus on kaupungin järkein työkalu tulevaisuuden rakentamiseksi. Ideat ja aloitteet syntyvät eri toimialoilla ja ennen kaikkea avoimilla markkinoilla.

Kaupunkisuunnittelusta vastaavat viranhaltijat toimivat käytännössä portinvartijoina valitsemassa, mitkä hankkeet etenevät poliittisille päättäjille ja mitkä pysäytetään. Vantaan kehityksen kannalta virkamiesvaltaa kannattaisi hiukan keventää ja kuunnella enemmän markkinoiden ääntä. Parhaat ideat elinvoiman lisäämiseksi ansaitsevat mahdollisuutensa.

Alkava vuosikymmen on vedenjakaja. Perinteisesti Vantaa on kantanut köyhän pikkuveljen roolia pääkaupunkiseudulla, vaikka meillä on kaikki edellytykset parempaan. Tulevina vuosina ratkaistaan, tyydymmekö vain sopeutumaan muuttuvaan ympäristöön vai uskallammeko ottaa ohjat käsiimme ja kulkea muutoksen eturintamassa. ■

Sami Kanerva

ENNALTAEHKÄISY TUOTTA HYVINVOINTIA

Piia Malmberg

Terveysteen ja hyvinvointiin liittyvät menot ovat jokaisessa kunnassa, myös Vantaalla, korkeita. Näihin asioihin useimmin liitetyissä sosiaali- ja terveystoimen palveluissa on huomattava osa lakisääteisiä palveluita, eli ne pitää pystyä tuottamaan. Väestömäärän kasvaessa ja väestön ikääntyessä myös terveysmenot ovat kasvussa.

Terveysteen ja hyvinvointiin liittyvät asiat eivät kuitenkaan ole vain sosiaali- ja terveystoimen asioita. Terveysteen ja hyvinvointiin liittyy oleellisesti sivistystoimi ja koulutus, mutta myös kulttuuri- ja nuorisopalvelut, liikuntapalvelut sekä kaupunkisuunnittelu. Tarvitaan aidosti parempaa yhteistyötä eri toimialojen välillä, parempaa tiedonkulkua ja työntekijöitä, joiden palkka maksetaan yhteisesti kahdelta eri toimialalta. Esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa olisi hyvä olla terveyden edistämisen tai gerontologian ammattilaisia, jotka miettivät kaupunkisuunnittelua ja liikennettä enemmän myös terveyden ja ikäihmisten näkökulmasta.

Vantaan ja Suomen taloustilanteessa on selvää, että on pitkään pyritty säästämään monissa palveluissa, myös sote-menoissa. Ja se onkin järkevää, sillä kuntatalous ei säilyisi kohtuullisena ilman jatkuvaa tehostamista. Kuitenkin ennaltaehkäisyyn panostaminen tuo säästöjä myöhemmässä vaiheessa. Siksi palvelujen painopistettä olisikin pystyttävä ohjaamaan ennaltaehkäisevään suuntaan painokkaasti ja määrätietoisesti. Kunnan strategiassa tulisi näkyä nykyistä paremmin terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen, lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaaminen, mielenterveyden edistäminen sekä arvokkaan ikääntymisen mahdollistaminen.

Tähän kirjoitukseen on koottu ajatuksia näihin osa-alueisiin liittyen. Useat ehdotukset aiheeseen liittyen ovat lyhyellä aikavälillä menolisäyksiä, mutta niiden tavoitteena on pitkällä aikavälillä lisätä hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä siten, että ne tuovat myöhemmin kustannussäästöjä. Kaikkien toimenpiteiden taustalla tulisi olla tutkittu tieto ja aidosti mietitty ajatus siitä, miten kyseinen panostus voisi jatkossa parantaa hyvinvointia ja siten vähentää palvelutarvetta tulevaisuudessa. Meidän tulee myös mahdollistaa ulkoistettujen palveluiden käyttö julkisesti tuotettujen palveluiden rinnalla. Molemmissa tulee kulkea laatu edellä ja kriteereiden ja valvonnan tulee olla julkisella ja yksityisellä tuottajalla samat.

MIELENTERVEYDEN EDISTÄMINEN

Vuosittain 1,5 prosenttia suomalaisista sairastuu johonkin mielenterveyden häiriöön ja joka viides sairastaa mielenterveyshäiriötä. Mielenterveyssyistä myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on kasvussa ja mielenterveyden ongelmat ovat nuorilla aikuisilla suurin syy sairauspoissaoloille. Mielenterveyden edistäminen tuo tutkitusti säästöjä kunnalle. Mielenterveyden edistämisen tavoitteena on tukea hyvän mielenterveyden toteutumista ja etsiä sekä löytää sitä suojaavia ja vahvistavia tekijöitä.

Tällä hetkellä mielenterveyspalvelut ovat liian hajanaisia ja niihin on liian pitkät jonot. Perusterveydenhuollon mielenterveyspalveluiden saatavuutta tulisi parantaa, jotta hoitoon pääsisi nopeasti. Nopeasti annettu tarpeellinen tuki ja hoito ehkäisevät tilanteen pitkittymistä. Pelkkä matalan kynnyksen keskusteluapu ei riitä, tarvitaan myös mahdollisuus päästä nopeasti psykoterapiaan.

Työikäisten mielenterveyteen panostamalla ehkäistään mielenterveyshäiriöistä johtuvia sairauspoissaoloja. Kaupungin esimiesten ja johtajien ymmärrystä mielenterveysongelmien syntymiseen ja tunnistamiseen tulisi lisätä. Kaupungilla tulee olla selkeät ohjeet siitä, miten näitä asioita käsitellään työpaikoilla ja miten voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi työuupumusta.

Jotta Vantaalla voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla ehkäistä mielenterveyden häiriöiden syntymistä, tulisi panostaa erityisesti lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseen. Lasten ja nuorten itsetuntoa tulee vahvistaa ja elämänhallinta- ja itsesääätelytaitoja lisätä. Opettajien on hyvä saada enemmän osaamista mielenterveyden häiriöistä ja mielenterveyden tukemisesta. Monet opettajat kokevat, ettei heidän osaamisensa asiassa riitä. Siksi kannattaa jatkossakin panostaa myös psykiatrisen sairaanhoitajien läsnäoloon kouluilla.

Mielenterveyden edistämisen tulisi olla keskeinen osa kaupunkistrategiaa ja siihen tulisi kiinnittää huomiota kaikilla toimialoilla. SIB-vaikuttavuusinvestointiprojekteja¹ voisi käynnistää nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyden tukemiseen. Myös maahanmuuttajataustaisten kaupunkilaisten sosiaalisia verkostoja tulisi vahvistaa ja mielenterveyttä tukea, jotta kotoutuminen ja työssäkäynti mahdollistuisi.

¹ Social Impact Bond = tulosperusteiset rahoitus sopimukset, joilla mahdollistetaan tavoitteelliset investoinnit hyvinvointiin. Näiden tarkoituksena on tehdä näyttöön perustuvia vaikuttavuusinvestointeja ja niitä on onnistuneesti kokeiltu mm. Sitran toimesta.

Kaikkien toimenpiteiden tavoitteena tulisi olla hyvä mielenterveys, joka toteutuessaan vähentäisi inhimillistä kärsimystä mutta toisi myös kustannussäästöjä yhteiskunnalle.

ARVOKKAAN IKÄÄNTYMISEN MAHDOLLISTAMINEN

Vantaallakin väestö vanhenee ja elinajanodotteen kasvamisen myötä väestö myös elää pidempään. Yli 75-vuotiaiden määrä Vantaalla lähes kolminkertaistuu vuoteen 2050 mennessä. Miltä Vantaa näyttää, kun satavuotiaaksi eläminen on normaalia?

Väestön ikääntyminen tuo mukanaan hoivatarpeen ja muistisairauksien sekä muiden sairauksien ja vaivojen lisääntymistä. Väestörakenteen muutos vaikuttaa myös huoltosuhteeseen.

Ikäihmisten toimintakykyyn panostaminen vähentää hoivan tarvetta ja helpottaa hoitajien työtä. Tutkimusten mukaan ikäihmisten kotikuntoutus vähentää kotihoidon tarvetta ja siten pienentää kokonaiskustannuksia. Ikäihmisten fysioterapia- ja kotikuntoutuspalveluihin tulee panostaa voimakkaasti.

Vantaalla tulisi pilotoida itseohjautuvan kotihoidon mallia (ns. Hollannin Buurtzorg-malli), jonka avulla on saavutettu hyvää kotihoidon laatua sekä kustannussäästöjä. Pilotti voitaisiin aloittaa jollain tietyllä palvelualueella, ja tähän pilottiin voitaisiin tuoda mukaan myös kuntouttavien palveluiden elementtejä. Tarvitsemme uudenlaisia kuntouttavia palveluita, emme pelkästään hoivatarpeeseen vastaamista.

Vantaallakin on jo pitkään tehty töitä tehokkaiden hoitoketjujen ja palvelumallien luomiseksi, mutta työ on edelleen kesken. Vanhuspalveluiden kriteerien tulee olla selkeitä ja ns. rajatapaukset tulisi arvioida henkilökohtaisemmin ikäihmisen kokonaistilanne huomioiden. Nykyinen ketju, jossa siirrytään kotihoidosta tuettuun asumiseen tai tehostettuun asumispalveluun, tulisi määritellä tarkemmin ja kriteeristö pitäisi miettiä uudestaan. Kotona pitäisi pystyä asumaan vain kevyen tuen voimin. Jos on tarvetta enemmän tuelle, kodinmukaista kevyen tuen asumispalvelua tulisi olla tarjolla.

Ikäihmisten asiakasohjauksen kannattaisi olla keskitettyä, jotta varmistamme, että asiakas saa tarpeenmukaiset palvelut, myös ennaltaehkäisevästi. Ikäihmisten hoidolle voisi perusterveydenhuollossa olla oma keskitetty, erikois-

Likähmisten sairaalajaksot tulevat kalliiksi. Usein potilas ei edes olisi erikois-sairaanhoidon tarpeessa, mutta tavallinen kotiapu ei kuitenkaan riitä. Siksi tulisi lisätä väliaikaista ja päivystysluonteista tehostettua kotihoitoa akuuteissa tarpeissa sairaalahoidon välttämiseksi tai lyhentämiseksi. Myös palliatiivisen ja saattohoidon osaamista tulisi lisätä ja saatavuutta parantaa.

Omaishoitajat tekevät tärkeää työtä ja osaltaan kantavat tätä yhteiskuntaa. Heidän jaksamistaan tulisi tukea nykyistä paremmin. Omaishoitajien lakisääteiset vapaapäivät pitäisi pystyä pitämään ja omaishoitajille pitäisi myös järjestää omia palveluitaan ja päivätoimintaa. Voisimme kaupungissa pyrkiä myös järjestämään erilaisia kampanjoita, joissa muitakin läheisiä otettaisiin mukaan ikäihmisten arkeen ja elämään.

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LISÄÄMINEN

Meidän tulisi päästä eroon jatkuvasta terveystalouden saatavuuskustelusta. Sen sijaan tulisi miettiä, miten terveystalouden käyttötarve vähenee ja terveyttä edistetään. Tarvitsemme digitaalisia palveluita ja harrastusmahdollisuuksia, jotka mahdollistavat itsehoidon ja hyvinvoinnin lisääntymisen.

Yksi selkeä ryhmä terveyseroissa ovat maahanmuuttajat. Heidän liikuntatottumuksiaan, terveellisiä elintapoja ja hyvinvointia tulisi lisätä myös maahanmuuttajille suunnatuilla liikunta- ja hyvinvointikampanjoilla, joita voitaisiin tehdä myös esimerkiksi suomen kielen opetuksen yhteydessä.

LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN TURVAAMINEN

Joka päivä Vantaalla tehdään noin 25 lastensuojeluilmoitusta ja lähes joka neljännen ilmoituksen perusteella todetaan lastensuojelun tarve. Lähes joka kahdestoista vantaalainen lapsi on lastensuojelun asiakkaana. Vantaalla syyt lastensuojeluilmoituksiin ovat lapsen kehitystä vaarantavat olosuhteet (53,5 %), lapsen oma käyttäytyminen (34,6 %) sekä lapsen hoidon ja huolenpidon tarve (11,9 %).

17

sista, ja lähes 9 prosenttia kaikista sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan kustannuksista Vantaalla. Jokainen sijoitettu lapsi maksaa noin 50 000 euroa.

Lastensuojelun tilanne on kestämaton, ja lastensuojelun asiakasmäärien jatkuva kasvu on käännettävä laskuun. Lastenpsykiatrisen hoidon tarve lisääntyy vuosittain merkittävästi, mutta erikoissairaanhoidon ei pysty vastaamaan lisääntyneeseen tarpeeseen. Panostukset itse lastensuojeluun eivät auta, vaan täytyy panostaa jo varhaisempaan vaiheeseen, jotta lastensuojelun tarve saadaan laskemaan. Tämä vaatii panostusta ennaltaehkäisyyn ja lapsiperheiden hyvinvointiin. Vanhemmuus tulee nostaa esiin, sillä ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmillä – osa heistä tarvitsee vanhemmuuteensa kuitenkin tukea.

Kasvavan lapsen ja nuoren tasapainoinen kehitys vaatii turvallista kasvuympäristöä ja kehitysvaiheeseen sopivia kehityshaasteita sekä tukea. Positiivisten kasvatusmenetelmien ja vuorovaikutuksen parantaminen on tärkeää. Vanhempien tulisi jo odotusaikana ja lapsen ollessa vauvaiässä saada tietoa siitä, kuinka arjessa luodaan pohjaa tasapainoiselle mielenterveyden ja itsetunnon kehitykselle. Vanhempien mentalisaatiokykyä tulisi lisätä, jotta heillä olisi parempi kyky ymmärtää lapsen käytöstä ja tunteita.

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi neuvolan roolia lapsiperheiden arjen ja vanhemmuuden tukemisessa tulisi lisätä. Tällä hetkellä neuvolan asiakasmäärillä ehditään hoitaa vain pakolliset asiat, jolloin aikaa keskustelulle vanhemmuudesta ei välttämättä ole tarpeeksi. Tutkimusten mukaan lapsiperheiden kohdalla puututaan asioihin liian myöhään, vaikka oireita olisi ollut havaittavissa jo pidempään. Riskiryhmät tulisi pystyä tunnistamaan jo heti raskausaikana ja heidät pitäisi säännönmukaisesti ohjata parempien tukipalvelujen piiriin. Erityisesti tulisi panostaa maahanmuuttajaperheisiin. Varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän lapsiperheiden perhetyön tulisi olla helposti saatavilla matalalla kynnyksellä.

Myös sivistystoimella, kouluilla ja varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lapsiperheiden arjessa. Lapset ja nuoret tarvitsevat turvallisia aikuissuhteita sekä nähdä ja kuulla tulemisen tunteita. Jokaisella vantaalaisella lapsella ja nuorella tulisi olla vähintään yksi turvallinen aikuissuhde. Hyvinvointiin kouluissa pitää panostaa ja tuoda kouluihin koulutettuja ”koulucoacheja” sekä puuttua koulukiusaamistapauksiin joka kerta riittävällä voimakkuudella.

Yläkoulun tytöistä jo lähes viidennes on koulu-uupuneita, ja se vaikuttaa kouluunestykseen ja arjessa selviytymiseen sekä voi pitkittyessään johtaa masen-

nukseen. Lapsille ja nuorille tulisi opettaa itsensä johtamista ja armollisuutta itseään kohtaan, ja tässä on sivistystoimella sekä vanhemmillä on iso rooli.

Joka kerta, kun lisäämme resursseja ja palveluita jonnekin, se vaatii rahaa. Mutta uskoakseni kunnan palveluissa ei juuri ole parempaa rahankäyttötapaa, kuin tutkitusti oikein suunnatut ennaltaehkäisevät palvelut, jotka parantavat lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja vanhemmuustaitoja. Meillä ei myöskään yhteiskuntana ole varaa siihen, että siirrämme jatkuvasti kasvatusvastuuta vanhemmilta yhteiskunnalle. Kotona tapahtuva kasvatus tulee nostaa keskiöön, toki siihen tarvittavaa tukea ja opastusta antaen. Näin saamme jatkossa terveitä ja työkykyisiä kuntalaisia, tulevaisuuden vastuunkantajia.

YHTEENVETO

Jatkuva sote-kustannusten nousu voidaan saada kuriin panostamalla ennaltaehkäisyyn. Mielenterveys tulee ottaa osaksi kaupunkistrategiaa ja lisätä varhaisen tuen saatavuutta perusterveydenhuollossa. Kouluissa tulee panostaa lasten ja nuorten itsetunnon vahvistamiseen sekä elämänhallinta- ja itsesäätelytaitoihin. Arvokas vanhuus voidaan turvata tarjoamalla ikäihmisille riittävästi kotikuntoutusta sekä fysioterapiaa. Parantunut toimintakyky kasvattaa elämänlaatua ja vähentää vanhusten hoivan kustannuksia tehokkaasti.

Terveydenhuollon saatavuuskeskustelun sijaan on keskityttävä hoidettavien määrän vähentämiseen esimerkiksi lisäämällä itsehoidon mahdollistavia digitaalisia terveyspalveluita ja hyvinvointia edistäviä harrastusmahdollisuuksia.

Lastensuojelun asiakasmäärien jatkuva kasvu on käännettävä laskuun panostamalla varhaisempaan vaiheeseen. Vanhemmuuden tukeminen on avainasemassa, ja se onnistuu parhaiten jo neuvolavaiheesta lähtien.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet saattavat olla lyhyellä aikavälillä menollisyyksiä, mutta pitkällä aikavälillä ne lisäävät hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä. Tämä säästää terveydenhuollon kustannuksia ja vähentää terveyspalveluiden kuormitusta ■

Piia Malmberg

SIVISTYSKAUPUNKI TEHDÄÄN YHDESSÄ

Siri Ahokas

Sivistyskaupungissa asukkaat vaikuttavat aktiivisesti omaan asuin-ympäristöönsä. Kaupungin asukkaiden ideat ja toiminta niin asuin-alueiden kuin koko kaupungin kehittämiseksi luovat kaupunkia. Asukkaiden yhteisöllisyys, omaehtoinen aktiivisuus ja vaikuttaminen ovat kaupungin voimavara ja lisäävät sen elinvoimaa. Osallisuus lisää arvostuksen ja omistajuuden tunnetta sekä sitouttaa. Se lisää hyvinvointia ja tuo turvallisuutta.

Kaupungin palvelut jakautuvat erilaisiin sektoreihin ja siiloihin. Ihmiset elävät kuitenkin kokonaista elämää ja jakavat usein samanlaiset kiinnostuksen kohteet ja tarpeet – elämänvaiheesta ja iästä riippumatta. Näin ollen myös palveluita on tulevana vuosina entistä enemmän tarkasteltava limittäin. Toimiva yhteistyö eri toimialojen kesken ja vuorovaikutus muiden toimijoiden kanssa on sivistyskaupungin sujuvan toiminnan edellytys. Sivistyskaupungissa on hyvä elää, toimia ja oppia yhdessä eri elämänvaiheissa olevien ihmisten kanssa.

Yhteistyötä ja osallisuutta on tarkasteltava myös taloudellisesti. Niin maailmalla kuin Suomessakin osa kunnista käyttää osallistuvaa budjetointia, jossa kaupunkilaiset ovat mukana päättämässä kaupungin rahavarojen käytöstä. Helsinki on jo pitkään kehittänyt omaa malliaan. Kaupunki osoittaa 4,4 miljoonaa euroa osallistuvaan budjetointiin.

Vantaalla on kaikki edellytykset rakentaa oma osallistuvan budjetoinnin malli ja alkuun onkin jo päästy. Kaupungintalolla vuosittain järjestettävän lasten ja nuorten Vaikuttaja-päivän vuoden 2020 teemana on osallistuva budjetointi. Vaikuttaja-päivän tarkoitus on antaa tietoa vaikuttamisen kanavista ja lisätä lasten mahdollisuuksia vaikuttaa kaupungin kehittämiseen ja päätöksentekoon. Jokaisesta vantaalaiskoulusta ja oppilaitoksesta ovat edustajat paikalla. Myös Vantaan nuorisovaltuusto ja esiopetuksen edustajat ovat mukana.

KOULUT ALUEIDEN TOIMINTAKESKUKSINA

Varhaiskasvatuksen yksiköiden, koulujen ja oppilaitosten on hyvä olla entistä enemmän kaikille avoimia ympäristöjä, joita kaupungin asukkaat voivat käyttää. Ne ovat mitä oivallisimpia kunkin alueen toimintakeskuksia. Kaupungin onkin viisasta tarkastella kouluverkkoa osana muuta palveluverkkoa, tai jopa sen lähtökohtana.

Nuorisotilojen ja nuorten harrastusmahdollisuuksien puutteesta on käyty paljon keskustelua. Lääkkäämpi väestö puolestaan ei kaipaa vain omia tiloja tilaisuuksille ja harrastuksille – he kaipaavat myös seuraa. Meidän ei tarvitse rakentaa jokaiseen tarkoitukseen tai jokaiselle ikäryhmälle omaa erillistä paikkaa toimia ja harrastaa. Ryhmät mahtuvat saman katon alle. Tulevaisuuden päiväkodit ja koulut on rakennettava tätä silmällä pitäen.

Koulujen tiloja on jo pitkään käytetty erilaisiin iltapäivien, iltojen ja viikonloppujen harrastustoimintoihin. Tilojen käytön lisääminen onkin askel oikeaan suuntaan. Hyviä toimintamalleja on upeasti rakennettu kaupungin ja urheiluseurojen välillä. Samanlaisia yhteistyömalleja on kehitettävä myös muihin harrastuksiin. Joku haluaa tehdä puutöitä, toiselle laulaminen kuorossa on parasta ajanvietettä.

Eri sukupolvien yhteinen oppiminen ja oman osaamisen jakaminen voi olla jopa tulevaisuuden trendi. Tämä, jos jokin vastaa osin Suomessa, ja myös Vantaalla, paljon kiinnostusta herättäneeseen Islannin malliin. Yksinäisyys ja syrjäytyminen sekä mielenterveyden haasteet ovat yhteisiä niin nuorilla kuin vanhemmallakin väestöllä. Eri-ikäisten kaupunkilaisten yhteinen toimintakulttuuri ja oman osaamisen jakaminen hyödyttävät kaikkia osapuolia ja osallistujia. Monesti tarvitsemme vain toista ihmistä.

Vantaan Ylästössä toimivasta upeasta yhteistyöringistä on hyvä ottaa mallia. Koulun vanhempainyhdistys ja kotiseutuyhdistys ovat yhdessä keränneet vapaaehtoisten aikuisten ringin. He ovat varanneet koulun liikuntasalin ja ruokalan perjantai-illoiksi 13–16-vuotiaiden nuorten käyttöön. Paikalla on aina useita aikuisia ja parhaimmillaan jopa 70 nuorta käy illan mittaan koululla.

Yhteistyö ja yhteisymmärrys toimivat hyvin myös Vantaan nuorisopalveluiden kanssa ja kaupungin nuorisotyöntekijät osallistuvat iltoihin ajoittain. Toiminta on nyt jatkunut yli kaksi vuotta. Erityisen ilahduttavaa on, kun nuoren ja aikuisen välille syntyy aito luottamus. Perheen ulkopuolinen aikuinen voi huomata joskus helpommin nuoren mahdolliset vaikeudet. Sen jälkeen asia on helpompi ottaa puheeksi myös kotona.

KOKO KAUPUNKI OPPIMISEN YMPÄRISTÖNÄ

Koko kaupunki on kasvatuksen ja oppimisen oppimisympäristö. Opettajille ja oppilasryhmille maksuton Helsingin seudun liikenteen joukkoliikenne-

välineiden käyttö koulupäivän aikana on mieletön mahdollisuus. Oppiminen voidaan viedä ulos luokahuoneista ja mahdollistaa oppiminen myös aitojen ilmiöiden äärellä. Toiminnallinen oppiminen motivoi, lisää liikuntaa ja vähentää istumista.

Kaupungin liikunta- ja kulttuuritarjonta nivoutuu tiiviisti oppimiseen. Totta kai on viisasta hyödyntää opetuksessa jo olemassa olevaa asiantuntijuutta. Jos haluamme toteuttaa opetusta draaman keinoin tai opettaa oppilaat ilmaiseemaan itseään, kutsumme asiantuntijan paikalle. Koulun ulkopuolisten tahojen järjestämät aktiviteetit päiväkodeissa ja oppilaitoksissa monipuolistavat opetusta ja motivoivat oppijoita. Kun vaikkapa lentopallöseura pitää lentopallotunnin koulussa, voi joku lapsi löytää itselleen loistavan lajin myös vapaa-aikaan. Vierailut motivoivat myös opettajia ja myös he saavat työkaluja opetukseen.

TAT:n Yrityskylä-konsepti on poikkeuksellisen hieno ja toimiva kokonaisuus. Se onkin palkittu maailman parhaana koulutusinnovaationa. Yrityskylä on opetussuunnitelmaan perustuva toiminnallinen tapa tutustuttaa nuoret työelämään. Yrityskylällä on yli sata yritys-, yhdistys- ja yhteisökumppania ja toiminnassa on mukana kuudes- ja yhdeksäsluokkalaista jo 200 kunnasta. Yrityskylä Helsinki-Vantaa on yksi niistä.

Oppimiskokonaisuuden hienous perustuu siihen, että oppilaat käyvät toiminnallisesti, laaja-alaisesti ja hyvin autenttisesti läpi sen, mitä työelämä on. He oppivat tekemään vaikkapa työhakemuksen, harjoittelevat työhaastattelua, oppivat lainanotoista ja koroista sekä erilaisista työtehtävistä ja rooleista. He pääsevät toimimaan esimerkiksi kaupassa tai pankissa. Toiminta jakautuu sekä koulussa että Yrityskylän oppimisympäristössä tapahtuvaan oppimiseen. Opettajat saavat hyvän koulutuksen oman osuutensa toteuttamiseen. Tämänkaltaiset huippukokonaisuudet toimivat!

Kaupunki on täynnä mielenkiintoisia ja opetukseen soveltuvia kohteita. Museot, teatterit, taide- ja tiedekeskukset, liikuntapaikat, yritykset, kaupungin asuinalueet ja luontokohteet ovat mitä parhaimpia oppimisympäristöjä. Vantaalla Sotungissa toimiva Vantaan luontokoulu on hieno esimerkki: Suomen luonnonsuojeluliiton luonto-opetuskeskus järjestää luontokoulussa yhteistyössä kaupungin kanssa koulutusta opettajille ja kasvattajille. Koulutus tukee koulujen ja päiväkotien ympäristökasvatustyötä. Keskus järjestää myös luontokoulupäiviä ja antaa kummiluokkaopetusta päiväkodeille ja kouluille.

Kestävän kehityksen ja ympäristökasvatustyön korostaminen on tämän päivän ja tulevaisuuden tärkeimpiä sivistystehtäviä ilmastonmuutoksen haasteiden edessä. Resursointi tähän työhön on todellinen tulevaisuusteko. On erittäin tarkoituksenmukaista laajentaa luontokoulun toimintaa. Luontokoulujen määrää on syytä lisätä. Koko kaupungin läpileikkaava luontokouluketju olisi upea asia. Monet opettajat ovat kouluttautuneet niin ympäristökasvatuksen kuin ulkona tapahtuvan opetuksenkin asiantuntijoiksi. Tätä potentiaalia on viisasta käyttää.

LÄHEINEN SUHDE LUONTOON LISÄÄ YMPÄRISTÖTIEDOTTAISUUTTA

Kaupungin kasvaessa luonnon merkitys korostuu. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys periaatteiden tuominen käytäntöön on tämän päivän ja tulevaisuuden oppimisen ytimessä. Ilmastonmuutoksen torjuminen on ihmiskunnan akuutein ratkaisuja vaativa asia. Vantaan tavoite olla hiilineutraali vuonna 2030 tukee tätä työtä. Lapsuudessa luotu, ja läpi elämän ylläpidetty, tiivis luontosuhde on paras tie ympäristötietoisuuden kasvamiselle. Kasvatuksen ja opetuksen toimiala on tässä avaintekijän roolissa.

Vantaalla on satoja päiväkoteja, kouluja, oppilaitoksia sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijoita. Näistä vain murto-osalla on Vihreä lippu -sertifikaatti. Vihreä lippu on osa maailman laajinta kansainvälistä kestävä kehityksen kouluverkostoa, Eco Schools -ohjelmaa. Kestävän kehityksen ohjelman tavoitteena on kestävä kehityksen eri näkökulmien toteutuminen. Osallisuuden reilu kasvattaminen tässä valmiissa ohjelmassa on yhä edelleen ajankohtainen toimi puhtaan tulevaisuuden puolesta.

Kun oppiminen viedään koko kaupunkiin, viedään se rohkeasti myös ulos. Koulujen pihat, puistot, lähimetsät ja muut lähiluontokohteet ovat Vantaalla lähellä. Vantaan virkistys- ja ulkoilualueet, luonnonsuojelualueet ja kansallispuisto ovat niin ikään oppimisympäristöjä parhaasta päästä.

Eri toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö on suuri voimavara ympäristökasvatustyössä. Lähiluonto-oppaat toimivat alueellisina asiantuntijoina. Jos todella haluamme vaikuttaa tulevaisuuden asiantuntijuuteen, koulutamme lapset ja nuoret asiantuntijatehtävään.

Digitaalisuus on osa sekä kestävä kehitystä että osallisuuden lisäämistä. Etäyhteyksillä on suoria ilmastovaikutuksia. Etänä osallistuminen on myös

tärkeä osallisuuden väline niille, jotka eivät sairauden tai vamman vuoksi pääse paikalle. Nyt uutena näkökulmana digitaalisuuteen on tuotava esiin myös poikkeustilanteet, joissa ihmisten välinen suora kokoontuminen ja lähikontaktit estyvät. Korona-viruksen leviäminen globaalisti on tästä ajankohtainen ja vakava esimerkki. Samankaltaisiin tilanteisiin on jatkossa varauduttava.

OSAAJIEN KAUPUNKI

Sivistyskaupunki on osajien kaupunki. Kaupungin koulutuksellinen profiili ja kiinnostavuus opiskelukaupunkina ovat lähitulevaisuudessa entistä tärkeämpiä. Vantaalla on kattava koulutustarjonta varhaiskasvatuksesta ammattikorkeakoulutasolle saakka. On hyvä huomata, että opiskelijat usein kiintyvät ja sitoutuvat opiskelukaupunkiinsa ja helpommin hakeutuvat myös sinne töihin. Myös työpaikkoja syntyy sinne, missä osaava työvoima on. On tärkeää pitää myös ne opiskelijat Vantaalla, jotka hakeutuvat yliopistokoulutukseen. Kaupungin onkin aktiivisesti lähdettävä tavoittelemaan yliopistokoulutusta Vantaalle muiden isojen kaupunkien tavoin.

Osa kunnista on mukana 5-vuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilussa. Vantaankin etu on katsoa tulevaisuuteen ja edistää tämän kehitysvaiheen potentiaalia. Voimme lähteä kehittämään erityistä pedagogista uudistusta ja luoda yhteistyömallin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen niveleen. Yhtenäisen nelivuotisen esi- ja alkuopetuksen Vantaan pienten lasten koulu-mallin avulla oppimiskykyä on mahdollista tukea oikea-aikaisesti, ehkäistä oppimisen vaikeuksia ja motivoida pieniä oppijoita. Erityinen painopiste pienten lasten opetuksessa on opetussuunnitelman mukaisesti kielellisessä kehityksessä, lukutaidon kehittämisessä, lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa, arjen ja koulunkäynnin taidoissa sekä kaveritaidoissa.

Opetuksen haasteet liittyvät tänä päivänä paljolti oppimiseen ja osaamisen laatuun. Laadun heikkeneminen on tapahtunut vähitellen viimeisen vuosikymmenen aikana. Oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyssä on tärkeää tarjota varhaista tukea ja oppijan kyvyille sopiva opetustapa ja -ryhmä sekä varmistaa tarpeeksi pienet ryhmäkoot ja opettajaresurssin riittävyys. Joskus paluu aiempien vuosien toimintatapoihin on paras tapa tukea tulevaisuuden menestystä.

On keskeistä myös vahvistaa perheiden osallisuutta ja roolia. Perhe on tärkein tekijä lapsen ja nuoren elämässä. Ilman perheen mukana oloa, monet koulun toimenpiteet menevät hukkaan. Erityisesti tilanteissa, joissa lapsi tai nuori

oireilee tai on joutunut ongelmiin, on yhteisymmärryksen ja vastuunjaon merkitys suuri. Ajatellaan tilanne, jossa lapsi on sotkenut koulun tiloja. Kun oppilas todella tulee siivoamaan aiheuttamansa sotkun vanhempansa kanssa, on seuraus riittävän konkreettinen. Yhdenmukainen toimintakulttuuri ja sopimukset auttavat. Vastakkainasettelu on syytä heittää romukoppaan. Kun periaatteet seurauksineen on luotu selkeiksi, hyödyttävät ne oppilasta, perhettä ja koulua.

Vantaalaiset ovat kiinnostuneita erilaisista painotuksista. Vetovoimainen koulutuskaupunki luo uutta ja se näkyy erityisesti painotetun opetuksen lisäämisenä ja tarjonnan laajentumisena. Kielitaitoon, taiteisiin, liikuntaan, ympäristökasvatukseen, teknologiaan, digiosaamiseen ja yrittäjyyteen perustuvat painotukset motivoivat lapsia ja nuoria. Opiskeluinto säilyy paremmin, kun oman oppimisen tukena voi sekä löytää että käyttää omia vahvuuksiaan.

Vantaalla on valmiudet luoda myös ihan uutta koulutustarjontaa. Digitalisaatio on tärkeä osa kasvatuksen ja opetuksen strategiaa. Tarvitsemme kaupunkiin sen myötä aivan uudenlaisen digiosaamiskeskuksen, joka palvelee laajasti koko kaupunkia. Keskus voisi järjestää koulutusta ja opetusta sekä toimia asiantuntijafoorumina ja välineistökesehuksena.

Ilmailualan ja tulevaisuuden liikkumisen kouluttamiseen tähtäävän Aviation Akatemian lisäksi Vantaan koulutustarjontaa on lisättävä ja monipuolistettava. Vantaalla on aktiivisesti toimittava yliopistokoulutuksen järjestämiseksi muiden isojen kaupunkien tapaan. Vantaa on aktiivinen urheilukaupunki, jonne liikuntaan painottuvaa opetusta voidaan helposti lisätä. Urheiluopistolle löytyisi varmasti tilausta.

Monipuolinen ja työelämän tarpeisiin vastaava aikuiskoulutus on tulevaisuustekijä. Osaamisen päivittäminen tukee elinikäisen oppimisen perinnettä. Ajalle ominaisia malleja ovat erilaiset räätälöidyt koulutukset. Oppisopimuskoulutuksien määrän lisääminen on hyvä malli niin työelämässä kuin sen ulkopuolellakin olevien kouluttamiseksi. Ammatillisen koulutuksen ja työelämässä oppimisen välisen yhteyden eteen on tehtävä määrätietoista työtä. Vantaalla on erityisen hyvät mahdollisuudet oppilaitosten ja yritysten väliselle yhteistyölle.

SIVISTYSKAUPUNGISSA LUKUTAITO ON ERITYISESSÄ ASEMASSA

Sivistyskaupungin tehtävä on panostaa luku- ja kirjoitustaitoon sekä laajaan ymmärrykseen kielen merkityksestä. Lukutaito on nostettava kasvatuksen ja opetuksen toimialan tärkeimmäksi painopisteeksi.

Viime vuosien huoli suomalaisten lasten ja nuorten, mutta myös aikuisten lukutaidosta on muutettava ratkaisuiksi. Vantaan on erityisen tärkeää pitää huolta tasavertaisista mahdollisuuksista oppijan taustasta huolimatta. Luku- ja kirjoitustaito sekä eri kielten taito ovat avaimia siihen. Lukutaito on edellytys muulle oppimiselle ja osaamiselle. Se on edellytys sujuvaan arkeen, osallisuuteen, yhteiskunnalliseen tasa-arvoon, opiskeluun ja osaamiseen läpi ihmisen elämän. Lukeminen avaa ovia itsetuntemukseen, sosiaalisten ja empatian taidon kehittymiseen sekä mielikuvituksen hyödyntämiseen. Samaan aikaan digitalisoitumisen myötä lukutaidon on oltava entistä tarkempaa. Siihen tarvittava koulutus ja työkalut ovat tärkeässä roolissa. On äärimmäisen tärkeää, että oppimisen perustyökalut ovat kunnossa.

Sivistys on ihmisen kykyä kommunikoida, viestiä ja keskustella toisten ihmisten kanssa. Myös lukutaidon ja kielen kehittäminen on yhteisöllistä ja sukupolvet läpäisevää. Vantaalla on hyvät puitteet luoda sivistyspalveluiden ja muiden toimialojen yhteistyönä Kaupungin lukutalkoot. Helposti voi nähdä opiskelijat lukemassa ääneen vanhuksille tai eläkeläiset kertomassa tarinoita lapsille. Yhtä hyvin voi nähdä eri-ikäisiä vantaalaisia kilpailemassa lukemisen eri lajeissa, esimerkiksi vaikka vuosittain järjestettävissä Vantaan lukumestari-kilpailussa. Vain mielikuvitus on rajana! Lasten ja aikuisten yhdessä toteuttamat projektit ja luodut käytänteet ennaltaehkäisevät monenlaisia haasteita.

Kaupungin kirjastot, kirjastoautot ja koulujen omat kirjastot ovat jo nyt lukuharrastuksen kehoja. Lukutaidon kehittämistyö Vantaalla on jo tuttua, ja osaa mista kouluista löytyy. Esimerkkinä mainittakoon vantaalainen Kaivokselan alakoulu, joka voitti 2018 Lukuklaani-hankkeen koulukirjastojen kehittämiskilpailun pääpalkinnon.

MONIKIELISYYDEN MAHDOLLISUUDET

Vantaa on kansainvälinen kaupunki, jossa puhutaan 120 kieltä. Laaja monikielinen osaaminen on suuri mahdollisuus kaupungille. Iso osa Vantaalle perustetuista uusista yrityksistä on kansainvälisiä ja tarvetta kielten taitajille on.

Hyvän opetuksen pohja on opetuskielen vahva osaaminen. Se takaa oppimisen mahdollisuudet koko koulu- ja opintopolun ajan. Vantaalla suurin opetuskieli on luonnollisesti suomen kieli. Muita opetuskieliä ovat ruotsi ja englanti. Perinteisesti ruotsinkieliset lapset opiskelevat eri kouluissa kuin suomenkieliset. Olisiko nyt aika tarkastella kielten osaamista ja oppimista toisenlaisesta kulmasta? Voimmeko elää kaksikielisesti tai jopa monikielisesti saman katon alla? Suomenkieliset oppisivat ruotsia helpommin, kun kuulisivat sitä arjessa, samassa koulussa. Kenties huoli vähemmistökielen asemasta muotoutuisikin näin meille kaikille vapautuvaksi mahdollisuudeksi oppia kieltä toisiltamme.

Vantaalla on jo nyt suomenkielisiä kouluja, joiden sisällä on englanninkielinen linja. Molemmat kielet kuuluvat koulun käytävillä, pihalla ja juhliissa. Konsepti on oivallinen ja toimiva. Opintojen tavoitteena on perusopetuksen ohessa kaksikielisyys. Myös ruotsin kielikylpyopetus, englantirikasteiset esiopetusryhmät, englannin kielen opetuksen aikaistaminen sekä Vantaan varhaiskasvatuksen kielitietoisuuspainotus ovat hyviä esimerkkejä monikielisyyteen suuntaavasta oppimisesta.

Seuraavan vuosikymmenen aikana eri kieliä kotikielenään puhuvien lasten määrä kasvaa entisestään. Taidot opetuskielessä kuitenkin vaihtelevat. Osaamisen erot tuovat haastetta arkiseen koulunkäyntiin. Opetuskielen hyvän osaamisen takaaminen on avainasemassa. Tämä vaatii panostusta erityisesti suomen kielen opetukseen. Laajenevaa monikielisyyttä koulujen sisällä on viisasta tarkastella muutenkin kuin sen aiheuttamien haasteiden kautta. Jokaisen kotikielen opetuksen erillisen toiminnan rinnalle tai sijaan, on hyvä tutkia mahdollisuuksia kielten liukumisiin. Ehkä tulevaisuudessa samalla tunnilla voidaan entistä sujuvammin puhua montaa kieltä.

YHTEENVETO

Vantaan visio on, että kaupunkia ja palveluiden laatua rakennetaan yhdessä kaupunkilaisten kanssa. Asuinalueiden omat erityispiirteet ja aktiiviset toimijat ovat hyvä lähtökohta. Aito osallisuus syntyy sisältäpäin. Kaupungin on annettava osallisuudelle kaikki mahdollisuudet kehittyä luonnolliseksi toimintatavaksi.

Kaupunkilaiset elävät elämäänsä eri elämänvaiheissa olevien kanssa. On luonnollista myös toimia yhdessä. On luovuttava liiallisesta lokeroinnista ja mahdollistettava yhteinen toiminta. Koulujen tilat voivat olla koko yhteisön

käytettävissä alueen keskuksina. Kasvatus ja opetus liittyvät myös kaikkeen kaupungissa olevaan ja tapahtuvaan. Samalla kun koulut tiloina avautuvat kaikille, viedään oppiminen puolestaan ulos kaupunkiin – myös sen metsiin. Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus on nostettava aivan uudelle tasolle. Hyvä luontosuhde on tae ympäristötietoisuudelle. Myös digitaalisuuden ja erilaisten etämahdollisuuksien tuomat ympäristöhyödyt voivat olla hyvinkin merkittäviä.

Vantaa on Suomen suurimpia kaupunkeja. On selvää, että myös koulutustarjonnan on oltava monipuolista. Tulevaisuus yliopistokaupunkina, uudenaikaisen koulutustarjonnan kehittäminen, opetuksen perustan eli lukutaidon korostaminen ja Vantaan monikielisyyden hyödyntäminen mahdollisuutena ovat sivistystä ja osaamista ylläpitäviä ja edistäviä toimia.

Vantaalla on loistavat eväät kehittyä oppimisen ja osaamisen edelläkävijäksi. Hyvällä yhteistyöllä ja uusilla ratkaisuilla voimme rakentaa Vantaasta sivistyskaupungin, josta muut voivat ottaa mallia. ■

Siri Ahokas

VANTAA TARVITSEE TIEKARTAN KULTTUURILLE

Lauri Kaira

Jazzklubit, pienet galleriat ja muut uudet kulttuuripalvelut sijoittuvat maailmalla metropolialueiden laitamille. Tämä on mahdollisuus, johon Vantaan pitää Suomessa tarttua.

Moni Vantaata pienempi kaupunki on maakuntansa kulttuurikeskus. Ajatellaanpa vaikka Lahtea Sibeliustaloineen, Savonlinnaa oopperajuhlineen tai Kaustista kansanmusiikkeineen.

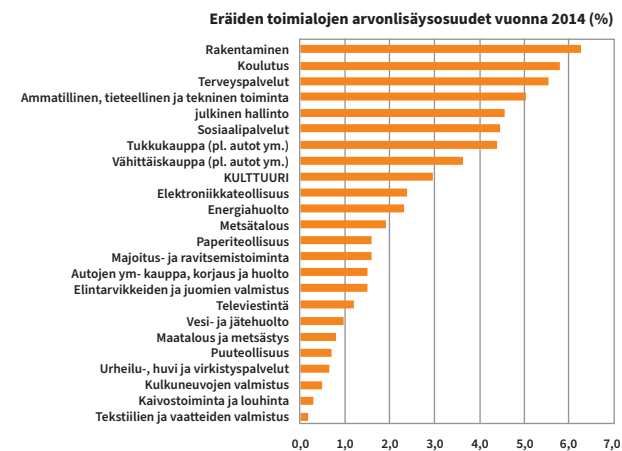
Vantaalta puuttuu vastaava kulttuuriprofiili. Meillä ei ole valtakunnallisesti tunnettuja kulttuurilaitoksia, ellei tiedekeskus Heurekaa tulkita kulttuuriksi. Eikä myöskään valtakunnallisesti tunnettuja yksityisiä konserttipaikkoja, gallerioita tai museota.

Sen sijaan Vantaa on esimerkillinen siinä, miten asukkaiden omia, yhteisöllisiä kylä- ja kaupunkitapahtumia tuetaan. Asukasyhdistykset saavat kaupungilta hyvin tukea niin koulukonsertteihin kuin ulkoilmatapahtumiin.

Siksi onkin hyvä kysymys, miksi tällä pro-puolella Vantaalla on kauniisti sanottuna tilaa. Meillä on muun muassa Vantaan viihdeorkesteri ja Tanssiteatteri Raatikko. Mutta se ei ole paljon verrattuna muihin samankokoisiin kaupunkeihin.

Mistä tämä johtuu? Tähän on kolme pääsyitä: Helsingin läheisyys, pitkän tähtäimen kulttuuristrategian puute ja muita kaupunkeja pienempi panostus kaupungin kulttuuripalveluihin.

Kuvio 5. Kulttuurin toimialat osana kansantaloutta

HELSINGIN VARJOSSA, PIENELLÄ BUDJETILLA

Helsingin läheisyys vaikuttaa kahdella tavalla. Vantaan kilpailutilanne on vaikea, kun parinkymmenen minuutin junamatkan päässä ovat pääkaupungin kansalliset kulttuurilaitokset ja Hartwall Areenan kaltaiset viihdekeskukset.

Helsinki panostaa kulttuuriin paljon ja tarjoaa itse laajalti kulttuuripalveluja. Lisäksi sen tiivis kaupunkikeskusta on kutsuva sijoituspaikka myös yksityisille kulttuuri- ja viihdepalveluille. Olipa kyse konserttitalosta, taidegalleriasta tai musiikkiravintolasta, asiakkaita löytyy kävely- tai ratikkamatkan päästä.

Vantaan tilannetta ei helpota se, että kaupunkimme panostaa kulttuuriin keskimääräistä vähemmän. Suomen Kuntaliitto selvitti, paljonko 24 kaupunkia laittoi kulttuuri- ja kirjastopalveluihin vuonna 2016. Vantaa oli listan häntäpäässä sekä kaupunkien väkilukuun että verotuloihin suhteutettuna.

Suurimmat kulttuuriin panostajat ovat Helsinki (109 miljoonaa), Espoo (57 miljoonaa) ja Tampere (51 miljoonaa). Vantaa panosti 22 miljoonaa.

Väkilukuun suhteutettuna Vantaa oli omassa sarjassaan. Kun 24 tutkittua kaupunkia laittoi kulttuuripalveluihin rahaa keskimäärin 175 euroa asukasta kohden, Vantaa laittoi 102,50 euroa. Vantaa oli listan toiseksi viimeisenä, vähemmän asukasta kohti panosti vain Salon kaupunki.

Vantaa oli toiseksi viimeinen myös verrattaessa kulttuuripanostusta verotuloihin. Kun tutkitut kaupungit laittoivat kulttuuriin keskimäärin 3,2 % verotuloistaan, Vantaa laittoi vain 2 %. Esimeriksi Tampere panosti kulttuuripalveluihin 4,2 % ja Espoo 3,8 % verotuloistaan.

Pienen panostuksen vaikutukset näkyvät. Vaikka vantaalainen virkamieskunta osaa tuottaa kevyellä rakenteella ja pienellä budjetilla ison määrän palveluja ja tapahtumia, raha tuo rajansa. Tutkimuksen mukaan Vantaalla oli kolmanneksen vähemmän kirjastoja, kulttuurilaitoksia, kulttuuritaloja ja kulttuurikeskuksia kuin saman kokoluokan kaupungeissa Turussa, Tampereella ja Espoossa.

KASVUA JA TYÖPAIKKOJA

Miksi muut kaupungit, Suomessa ja maailmalla, investoivat kulttuuriin enemmän? Kyse ei suinkaan ole pelkästä rakkaudesta taiteeseen. Kulttuu-

riin panostetaan, koska siitä on kaupungille hyötyä. Se parantaa kaupungin brändiä, asukkaiden elämänlaatua ja vähentää syrjäytymistä. Lisäksi se tuottaa talouskasvua ja työpaikkoja.

Tilastokeskuksen mukaan kulttuurialat ovat merkittävä työllistäjä ja talouskasvun lähde. Vuoden 2014 kulttuurin satelliittitilinpäiden mukaan ne tuottivat noin 3,5 % Suomen työpaikoista ja 2,9 % BKT:n arvonlisäyksestä. Tämän päälle tulee vielä eri ryhmään tilastoitu pelialan BKT-osuus, joka on noin 0,4 prosenttiyksikköä. Kokonaisuutena BKT-vaikutus oli siis 3,3 %.

Tuoreemmat tutkimukset esittävät vielä suurempia lukuja. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2018 kulttuuriammateissa toimi noin 135 000 henkilöä, joka on yli 5 % työllisen työvoiman määrästä (2 554 000 henkeä).

Kolmen ministeriön (TEM, STM ja OKM) *asettama Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmä* kirjasi vuonna 2017 mietintöönsä suoraan, että luovien alojen ”tuottama arvonlisäys sekä osuus työllisistä on suurempi kuin esimerkiksi elektroniikkateollisuuden, paperiteollisuuden tai kaivosteollisuuden.”

FESTIVAALIT TUOVAT RAHAA, TURISTEJA JA VERONMAKSAJIA

Talouskasvun ja työpaikkojen lisäksi kulttuuri vaikuttaa kaupungin ilma-
piiriin ja brändiin. Suurten festivaalien vaikutus on tunnustettu tosiasia. Kaikki suomalaiset tietävät Pori Jazzin, Seinäjoen tangomarkkinat ja Savonlinnan oopperajuhlat.

Tapahtumien vaikutuksesta alueidensa talouteen on tehty useita tutkimuksia. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön Cuporen selvityksessä vuodelta 2016 asia tiivistetään näin: ”*Tutkimusten mukaan tapahtumien alue-
taloudelliset vaikutukset ovat merkittäviä. Alueille tapahtumat ovat kannat-
tava investointi, kun tapahtumiin sijoitettu raha tulee alueelle moninkertaisesti
takaisin. Tapahtumilla on matkailullista merkitystä eli ne houkuttelevat alueelle
kävijöitä ja sitä kautta tuovat alueelle rahaa sekä työllisyys- ja imagovaiku-
tuksia.*”

Cuporen selvityksessä nostetaan esille useita esimerkkejä. Seuraavassa niistä kolme:

- 1) Pirkanmaan festivaaleilla kävi vuoden 2013 aikana vajaa 550 000 kävijää. He käyttivät rahaa noin 79 miljoonaa euroa. Yli kolmannes kävijöistä tuli Pirkanmaan ulkopuolelta. Festivaalit saivat avustuksia yhteensä 632 000 euroa. Kun avustusta vertaa tuloihin, avustuseuro palautui alueen elinkeinotoiminnan hyväksi peräti 126-kertaisena. Millä muulla alalla on näyttää vastaavia lukuja?
- 2) Seinäjoen Tangomarkkinoiden kävijät kuluttivat yhteensä noin 8,6 miljoonaa euroa. Tästä 4,1 miljoonaa euroa kulutettiin tapahtuman ulkopuolella, se tuli alueen muiden yrittäjien pussiin. Provinssirockissa kävijät käyttivät noin 5,3 miljoonaa euroa, josta 1,6 miljoonaa käytettiin tapahtuman ulkopuolella. Tapahtumista hyötyy siis alueen palveluklusteri laajemminkin.
- 3) Tapahtumiin liittyvän yritysklusterin kokonaishyötyjä on selvitetty tarkemmin. Tapahtumaklusteri työllisti vuonna 2012 Pohjois-Pohjanmaalla noin 5 500 henkilötyövuoden edestä, Satakunnassa 2 700 ja Etelä-Pohjanmaalla 2 950. Liikevaihtoa syntyi maksimiarvioiden mukaan klusterissa Pohjois-Pohjanmaalla 660 miljoonaa euroa, Satakunnassa noin 279 miljoonaa euroa ja Etelä-Pohjanmaalla 256 miljoonaa euroa.

KULTTUURILAITOSTEN VAIKUTUS

Myös pysyvillä kulttuuri- ja taidelaitoksilla on merkitystä kaupungin taloudelle ja työllisyydelle. Tätä on selvitetty Jyväskylän alueella.

Taide- ja kulttuurilaitokset osana Jyväskylän kehitystä ja hyvinvointia, 2019 -tutkimuksen mukaan Jyväskylän kulttuurilaitoksissa käyntien yhteydessä käytettiin rahaa noin 8,4 miljoonaa euroa vuodessa. Kun mukaan lasketaan kerrannaisvaikutukset, taidelaitosten aluetaloudellinen vaikutus on 14,9 miljoonaa euroa ja noin 149 henkilötyövuotta. Kolmannes tästä tuli Jyväskylän ulkopuolelta.

Tämän lisäksi kulttuurilaitoksilla oli merkittävä vaikutus kaupungin imagoon ja kaupunki-identiteettiin. Jyväskyläläiset vastaajat olivat pääosin samaa tai täysin samaa mieltä siitä, että kulttuurilaitokset tekevät kaupungista viihtyisän (90 %), houkuttelevan (85 %), tunnetun (76 %), kulttuurikaupungin (85 %) sekä

elävän ja monimuotoisen (83 %). Jyväskylän ulkopuolella asuvien vastaajien näkemys Jyväskylän ulkoisesta imagosta on varsin samanlainen.

EI VAIN TALOUTTA

Kulttuurin vaikutukset eivät rajoitu vain talouteen, työllisyyteen ja kaupunkien maineeseen. Asiantuntijoiden mukaan kulttuuri parantaa elämänlaatua, vähentää syrjäytymistä ja tekee muutakin hyvää.

Erityisen hyvä elämänlaadun parantaja on kulttuuriharrastus. Asiantuntijoiden mukaan esimerkiksi kuorossa laulaminen aidosti pidentää ikää. Moni nuori on löytänyt mielekästä tekemistä, onnistumisen elämyksiä ja ihmissuhteita bändiharrastuksen parista. Taide- ja kulttuurikasvatus edistää lasten oppimista, hyvinvointia ja sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Kulttuuri myös rakentaa paikallista identiteettiä ja auttaa luomaan viihtyisiä ja turvallisia elinympäristöjä. Taide- ja kulttuuritoiminta voi tehdä aiemmin tylsistä paikoista – kuten vanhoista tehdasalueista eläviä, elämyksellisiä, kiinnostavia ja helposti lähestyttäviä.

Kulttuurilla on myös kyky uudistaa ajattelua ja toimintaa. Sillä on myönteisiä vaikutuksia organisaatiotaitoihin ja yhteistyöhön, johtajuuteen sekä työntekijöiden kehittämiseen.

Eikä pidä unohtaa, että kaiken tämän lisäksi kansallisella kulttuurilla ja taiteella on myös ihan oma itseisarvonsa kansallisena kulttuurina ja taiteena.

TARVITAAN PITKÄN TÄHTÄIMEN TIEKARTTA

Vantaan kulttuuritoimi on julkaissut vaalikauden mittaisen ”Kulttuuri-toiminnan linjaukset 2018–2021”. Se on hyvä asiakirja. Sen mukaan näinä vuosina muun muassa lisätään tapahtumia. Etenkin Tikkurilaa, Myyrmäkeä ja Martinlaaksoa kehitetään taiteen, kulttuurin ja festivaalien paikkoina.

Monissa muissa kaupungeissa kulttuuria kehitetään kuitenkin pidemmällä tähtäimellä. Mielestäni Vantaan pitää tehdä samoin. Vantaalla tarvitaan suunnitelmallinen ja sektorirajat ylittävä, valtuuston hyväksymä kulttuuristrategia. Laittaisin sen tähtäimeksi vuoden 2040, koska isot laivat kääntyvät hitaasti.

Strategia toimii kuin tiekartta. Sen avulla sovitaan yhdessä päämäärästä, matkaan tarvittavista resursseista ja siitä, miten perille päästään. Olen ollut mukana useissa strategiaprosesseissa. Tuorein niistä on Suomen elokuva-säätiön strategia, joka tehtiin omalla puheenjohtajakaudellani.

Strategioiden peruskaava on yksinkertainen. Ensin määritellään se, missä olemme nyt ja minne tahdomme päästä. Sen jälkeen mietitään, mitkä tekijät helpottavat ja mitkä vaikeuttavat tuota matkaa. Sitten tehdään kaksi listaa toimenpiteistä: yksi lista siitä, miten hyödynnetään matkaa helpottavat vahvuudet. Ja toinen siitä, miten ylitetään tai kierretään matkaa vaikeuttavat esteet.

KASVATTISEURA VAI LAITAKAUPUNGIN LAULU

Strategian päämäärän pitää olla realistinen. Kuten reaalipoliitikko Paasikivi tiesi, maantieteelle ei voi mitään. Naapurit ovat niitä, jotka naapureita ovat. On selvää, että Vantaan ei kannata kilpailla Helsingissä sijaitsevien kansallisten kulttuurilaitosten kanssa. Sitä ei myöskään tarvitse tehdä. Korkea-kulttuurista kiinnostunut vantaalainen käyttää mielellään Helsingin palveluja ja Vantaa myös osallistuu niiden rahoitukseen. Ooppera saa meiltä vajaat puoli miljoonaa euroa vuodessa.

Koska kansallisten kulttuurilaitosten kanssa ei kannata lähteä kilpasille, jäljelle jää ainakin kaksi mahdollista pitkän tähtäimen polkua ja niiden yhdistelmät:

A. Nähdään kulttuuri hyvän olon lähteenä, syrjäytymisen ehkäisijänä, yhteisöllisyyden kehittäjänä ja viihtyisyyden lisääjänä.

B. Tavoitellaan Vantaalle metropolialueemme reuna-alueen roolia: kerätään meille pääkaupunkiseudun klubit, piengalleriat, kokeilevat teatterit, jazzklubit ja musiikkipubit

Nämä polut eivät vaihtoehtoisia. Paras pitkän tähtäimen visio on se, että Vantaa toteuttaa molemmat. Seuraavassa pari sanaa kummastakin:

VAIHTOEHTO A. KULTTUURI YHTEISÖLLISYYDEN ASIALLA

Vaihtoehto A tarkoittaa sitä, että suunnataan liikenevät kulttuurimäärärahat pääosin kulttuuriharrastustoiminnan kehittämiseen, kulttuurin opetukseen,

kaupunkikuvan kehittämiseen ja asukasjärjestöjen yhteisöllisen toiminnan edistämiseen.

Pro-tasolla tyydytään olemaan toisen tai kolmannen viulun soittaja alueellamme. Ollaan urheilutermein ”hyvä kasvattiseura”. Hyväksytään se, että parhaat vantaalaiset viulistit päätyvät soittamaan Helsingin kaupungin-orkesterissa ja parhaat rokkarit Hartwall Areenalla, ihan siinä missä kiekkoilijat tahtovat pelaamaan Jokereihin.

Kehittämisen painopisteenä on siis esimerkiksi kulttuuriharrastuksen lisääminen vantaalaisten keskuudessa. Lisää treenitiloja bändeille, toimivia areenoja harrastajateatterille. Otetaan kasvava senioriväestö ja ulkomaalaistaitaiset asukkaat huomioon.

VAIHTOEHTO B. LAITAKAUPUNGIN LAULU

Pykälää laajempi visio on se, että — edellisen lisäksi — panostetaan siihen kulttuuriin, joka ei hevillä istu Helsingin kansallisiin kulttuuripyhäköihin.

Tämä visio nojaa siihen, miten maailman metropolit tapaavat kehittyä. On globaali tosiasia, että kokeileva kulttuuri, klubikulttuuri, piengalleriat ja rock-pubit ovat suurten kaupunkien laitamilta eivätkä niiden keskustoista. Keskustassa on oopperatalo ja kansallismuseo, mutta iltaa mennään viettämään ihan muualle. Kun ydinkeskusta kehittyy, taidegallerialla tai jazzklubilla ei enää ole varaa maksaa nousevia vuokria. Ne siirtyvät halvemmille alueille kaupungin reunamille.

Metropolialue (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) vastaa väkiluvultaan melko pientä ulkomaista kaupunkia. Koska Vantaa on tämän metropolialueen laita-alue, otetaan siis laitakaupungin rooli: annetaan korkeakulttuurin olla metropolialueen keskustassa Helsingissä ja kehitetään Vantaasta metropolialueen rock- ja klubikulttuurin ja kokeilevan kulttuurin keskus.

Tämä on iso harjoitus, monestakin syystä. Yksi niistä on se, että Helsinki on viisaasti jo vuosikymmeniä panostanut Kaapelitehtaan kaltaisiin toimintoihin. Silti pitkän tähtäimen visiona, riittävällä julkisella rahoituksella ja vahvalla yritys yhteistyöllä, se on strategisena linjauksena täysin mahdollinen. Elävän musiikin konserttipaikat joutuvat parasta aikaa lähtemään Helsingin keskustasta joko kustannusten tai muiden syiden takia (Circus, Nosturi, Virgin Oil).

Toivon mukaan Myyrmäki, Tikkurila, Aviapolis tai Kivistö voisivat jatkossa olla tällaisille mahdollisia sijoituspaikkoja.

Oma lukunsa ovat opiskelijat. Myyrmäessä toimivien Varian ja Metropolian sekä Tikkurilassa toimivan Laurean opiskelijat ovat potentiaalista asiakaskuntaa.

LOPUKSI

Kuten alussa totesimme, kulttuurista on monenlaista hyötyä ja kaupunkien kannattaa panostaa siihen. Koska Vantaa on yksi Suomen suurimmista kaupungeista, sen tulee tehdä oma pitkän tähtäimen kulttuuristrategia.

Strategiaa tehtäessä kannattaa ottaa huomioon, että vantaalaiset pystyvät käyttämään Helsinkiin sijoitettuja kansallisten kulttuurilaitosten palveluja. Niiden kanssa ei myöskään kannata lähteä kilpasille. Vantaan kannattaa hakea itselleen sopiva, omaleimainen kulttuurinen profiili.

Mielestäni kaikissa kaupungeissa kulttuuri kannattaa nähdä ihmisten hyvän olon lähteenä, syrjäytymisen ehkäisijänä, yhteisöllisyyden kehittäjänä ja viihtyisyyden lisääjänä. Tämä koskee myös Vantaata.

Sen rinnalla Vantaan kannattaa tavoitella omaleimaista roolia: aletaan järjestelmällisesti houkutella meille sitä kulttuuria, joka on muidenkin metropolialueiden laitamilla. Otetaan kulttuuripainotteisen laitakaupungin rooli ja kerätään meille pääkaupunkiseudun klubit, piengalleriat, kokeilevat teatterit, jazzklubit ja musiikkipubit.

Jokainen meistä tietää maailmalta kaupunkia, joissa tämä on onnistunut. Jossakin se on tapahtunut luonnostaan, jossakin fiksun kaupunkikulttuuripolitiikan avittamana.

Tämä visio ei toteudu itsestään eikä huomenna, mutta sille on perusteensa. Kun mennään muutama vuosikymmen eteenpäin, Vantaalla on useampikin kaupunkimainen keskus, joiden asukkaat odottavat kaupunkimaisia palveluja. Kun livemusiikkia soittava ravintola tai klubi joutuu silloin lähtemään Helsingin keskustasta, Vantaan omista keskustoista pitää tehdä niille aidosti houkutteleva vaihtoehto.

Se kannattaa, monestakin syystä. Yksi niistä on se, että kulttuurikaupungissa ihmisten viihtyvät paremmin. Siellä on yksikertaisesti mukavampaa asua.

LÄHTEET:

Tilastokeskus, Kulttuurin satelliittitilinpito 2014.

Tilastokeskus, kulttuurityövoima Suomessa 2018

Tilastokeskus, Työmarkkinat, 2019 ja 2020

Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18

Taide- ja kulttuurilaitokset osana Jyväskylän kehitystä ja hyvinvointia. Olli Ruokolainen, Sakarias Sokka, Ari Kurlin ja Timo Tohmo 2019. Cupore.

Festivaalien ja tapahtumien edistäminen valtion kulttuuripolitiikassa. Katsaus tietopohjaan, valtionavustuksiin ja vaikuttavuuteen. Kaisa Herranen ja Sari Karttunen, 2016. Cupore

Kuntaliitto: Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa IV. Kulttuuritoiminnan kustannukset 24 kaupungissa vuonna 2016. Kulttuuritoiminnan kustannukset 24 kaupungissa vuonna 2016. Cupore. ■

Lauri Kaira

HYVINVOINTIA LUONNOSTA

Otso Kivimäki

Vantaalla on mitä arvokkaimmat luonto-, metsä- ja vesialueet, jotka tarjoavat lukuisia ulkoilu-, liikunta- ja virkistysmahdollisuuksia kuntalaisten käytettäväksi. Luonnon näkeminen, kokeminen ja aktiivinen luonnossa tekeminen lisäävät ihmisten hyvinvointia monella tapaa. Usean tutkimusten mukaan luonnon läheisyys elinympäristössämme vähentää sairauksia ja lisää onnellisuutta. Lisäksi luonnosta saatavat hyvinvointivaikutukset tulevat nopeasti ja pysyvät pitkään.

Miten metsänomistus jakautuu Vantaalla? Miten valmisteilla oleva yleiskaava vaikuttaa luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin? Miten kaupunkilaiset ymmärtävät lähiluonnon ja hyödynnetäänkö sitä tarpeeksi? Mitä tulisi tehdä, jotta sitä osattaisiin hyödyntää jatkossa paremmin? Miten kaupunki vaikuttaa omalla päätöksenteollaan luonnon monimuotoisuuteen ja miten tämän voisi tehdä tulevaisuudessa toisin?

LÄHIVIRKISTYSALUEET JA NIIDEN HYÖDYNTÄMINEN

Jokamiehenoikeudet mahdollistavat meille kaikille helpon ja maksuttoman pääsyn luontoon ja ne antavat jokaiselle ikään, sukupuoleen, kansallisuuteen, varallisuuteen tai maanomistukseen katsomatta mahdollisuuden liikkua ja oleskella luonnossa. Kaupungin tulee kuitenkin antaa tarkempi ohjeistus siitä, mitä jokamiehenoikeus tarkoittaa. Nyt jokamiehenoikeutta on käytetty useasti väärin, ja on syntynyt tilanteita, joissa yksityiselle maalle on rakenneltu omatekoisia rakennelmia, tehty omavaltaisia nuotiopaikkoja ja tallottu viljelysmaita. Ohjeiden laatiminen tulee ottaa erityiseen tarkasteluun, kun uusia lähivirkistysalueita perustetaan.

Kaupunkimme kasvaa ja sitä myöden myös virkistysalueiden käyttöön ja markkinointiin tulee kiinnittää huomiota. Onko esimerkiksi hyvä markkinoida metsien virkistyskäyttöä suurelle yleisölle, jos lähistöllä ei ole riittävästi pysäköintipaikkoja ja autot seisovat pitkin tienvarsia? Mainonta ja tiedotus pitäisi suunnata kaupungin hallussa oleviin virkistyskohteisiin, ja näihin tulisi toteuttaa niiden vaatimat pysäköintipaikat ja muu tarpeellinen ohjeistus.

Virkistysalueita muodostettaessa pitäisi harkita järjestäytyneempää toimintamallia, jossa tarvittavat palvelut luodaan aina ensin kuntoon. Virkistysalueiden käyttö tulee tehdä mahdollisimman helpoksi lähialueen päiväkotien ja koulujen tarpeita ajatellen. Esimerkiksi laavun rakentaminen kunnan omistamaan lähimetsään maksaa alle 10 000 euroa. Uskon, että jos ohjeistus lähi-

metsän käytöstä on tehty kunnolla, ei kunnan tarvitse ohjata resursseja laavun tai vastaavien rakennelmien ylläpitämiseen vaan tämä tapahtuu käyttäjälähtöisesti. Lapsille ja nuorille pitää jokaisessa Vantaan koulussa ja päiväkodissa mahdollistaa lähiluonnosta nauttiminen.

Lisäksi Metsähallitus voi antaa luonnonsuojelulain nojalla järjestyssäännön suojelualueelle. Järjestyssäännössä määritellään, mikä toiminta on sallittua, rajoitettu tai kiellettyä ja useimmiten nämä poikkeavat jokamiehen oikeuksista. Kaupungin tulee viestinnässään ottaa huomioon metsähallituksen antamat määräykset ja todeta yleisesti, että luonnonsuojelualueet ovat luonnonsuojelualueita ja niiden käyttöä tulee säännellä tarkemmin.

KALASTUS JA SEN TULEVAISUUS VANTAALLA

Vantaalla on kaksi kalaisaa jokea, Vantaanjoki ja Keravanjoki, jotka pitävät sisällään yli 30 kilometriä jokiuomaa kaupunkimme rajojen sisällä. Näiden lisäksi Vantaan alueella virtaavat myös Tuusulanjoki, Lepsämänjoki ja Luhtaanmäenjoki. Lisäksi Vantaalla on lukusia pieniä puroja, joihin on istutettu meritaimenia.

Pelkästään Vantaan alueella sijaitsevaan osioon Vantaanjoesta istutetaan kaupungin toimesta vuosittain noin 3000 kirjolohta. Istutetuista kirjolohista ovat naaraista, joten tämän vuoksi ne eivät pääse luonnollisesti lisääntymään ja näin ollen voidaan todeta, että istutuksen tehdään ainoastaan virkistyskalastusta varten. Istutukset tehdään kaupungissa asuvien veronmaksajien varoilla, mutta osaavatko kaupunkilaiset hyödyntää istutusten tuomaa virkistyskalastuksen mahdollisuutta? Mitä kaupunki voisi tehdä sen eteen, että jokia ja niiden tuomia kalastusmahdollisuuksia osattaisiin hyödyntää paremmin?

Vantaa voisi ottaa esimerkiksi siitä, miten Kotkassa on saatu vetovoimaa ja hyötyä alueen yrityksille investoimalla Kymijoen kalastusmahdollisuuksiin. Kymijoen Siikakosken haaraan on rakennettu pitkin jokiuomaa kalastusta helpottavia heittolaitureita ja nuotiopaikkoja. Vantaalla näitä ei juurikaan ole.

Toinen asia, joka hankaloittaa kalastusharrastusta, on pysäköintipaikkojen puute alueilla, joissa kalastusta harjoitetaan. Tätä ongelmaa ei ole Vantaankoskella, mutta lähes kaikkialla muualla kyllä. Jos kaupunki myy kalastuslupia, tulisi kalastuksen mahdollistavia palveluita parantaa nykyisestä.

Vantaan Ylästössä sijaitsee myös Silvolan tekojärvi, joka toimii Päijännetunnelin varavesialtaana. Järvi on kuuluisa hyvästä kalakannastaan ja samalla kalastuskiellosta. Alueelta kuulee kuitenkin useasti tarinoita luvattomista kalastajista ja heidän kalajutuistaan. Aikoinaan tekojärveen istutettiin iso määrä taimenia ja merilohia, joiden avulla oli tarkoitus tarkkailla veden laatua. Nykyisin tarkkailu kuitenkin tapahtuu jo muilla menetelmillä kuin kalojen avulla. Herääkin kysymys, että olisiko Silvolan tekojärvi mahdollista avata ajoittain valvottuun virkistyskalastuskäyttöön. Mielestäni asiaa kannattaisi ainakin tutkia!

Näen, että tulevaisuudessa tämän tyyliin harrastusmahdollisuuksiin investoiminen voi toimia osaltaan erinomaisena ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä estämässä syrjäytymistä ja lisäten nuorison elämäniloa sekä intoa harrastaa luonnossa. Mistään suurista investoinneista ei kuitenkaan ole kysymys.

LIIKUNTAMAHDOLLISUUDET VANTAAN LUONNOSSA NYT JA TULEVAISUUDESSA

Vantaa ylläpitää talvisin, lumitilanteesta riippuen, noin 250 kilometrin latuverkostoa. Jälleen voi kysyä, osaako kaupunki hyödyntää latuverkostoa riittävästi markkinoinnissaan ja onko latuverkostosta riittävästi tietoa saatavilla. Oma näkemykseni on, että Vantaa ei hyödynnä latujen tuomaa imagoa siinä määrin kuin se olisi mahdollista. Monesti kuulee tarinoita, kuinka Paloheinässä on käyty nauttimassa Helsingin ylläpitämistä laduista. Harvemmin kuulee, kuinka mukavaa oli hiihdellä Keimolassa Kaiun majalla tai Hakunilassa SM-kisaladuilla. Viestinnässä on siis paljon parantamisen varaa.

Kaupungin tulisi panostaa liikuntamahdollisuuksien markkinointiin. Kaupungin tulee säännöllisesti viestittää kaupunkilaisille uusista julkisista ulkoilumahdollisuuksista. Hyvä esimerkki onnistuneesta viestinnästä on mielestäni Kuusijärven sillan mukanaan tuoma mediahuomio. Kun silta valmistui syksyllä 2019, kirjoitettiin Vantaan Sanomissa sillan tuomasta yleisöryntäyksestä. Mediahuomion ansiosta koko Sipoonkorven ja Kuusijärven ulkoilualue koki valtavan kävijäpiikin. Kuusijärven sillan mukanaan tuomaa medianäkyvyyttä tulisi osata hyödyntää myös muiden virkistysalueiden kunnostustoimenpiteissä.

Vantaan luonto tarjoaa lukuisia ulkoilu-, liikunta- ja virkistysmahdollisuuksia kaupunkilaisten iloksi. Lisätarpeita kuitenkin on. Esimerkiksi yleisessä käytössä olevat moottorikelkkaurat puuttuvat kokonaan. Silloin kun lunta on,

niin luvatonta kelkkailua esiintyy paljon jopa maastoajokieltoalueella. Tarve kelkkaurien perustamista varten lieenee olemassa. Vantaa on perinteinen moottoriturheilukaupunki, joten mielestäni kaupungin tulisi suunnata resursseja myös tämän harrastusedellytyksen luomiseen.

KAUPUNKI METSÄSTYKSEN MAHDOLLISTAJANA

Syksyisin ja talvisin tulee metsästykselle jättää Vantaalla sen tarvitsema tila.

Vantaan toimet metsästyksen mahdollistajana kaupungin omistamalla maa-alueilla ja yhteistyö metsästysseurojen välillä on ollut esimerkillistä.

Vantaalla metsästysseurojen yhteydenpitoa hoitaville virkamiehille kuuluu kiitos myös siitä, että kaupungin ympäristökeskus on viime syksynä tehnyt luonnoneläinohjeistuksen. Ohjeistuksessa kerrotaan, miten luonnoneläimiin tulee suhtautua, kuinka suurriistaonnettomuuksissa tulee käyttäytyä ja mitkä ovat suositukset luonnoneläinten ruokkimiselle asutusalueiden läheisyydessä. Ohjeistus on saatavissa ympäristökeskuksesta.

Vantaan kaupunki on vuokrannut kaikki metsästyskelpoiset maat vantaalaisten metsästysseurojen käyttöön. Tarkemmin ottaen maat on jaettu seitsemälle eri metsästysseuralle, joista kaikki harjoittavat valtion myöntämien kaatolupien piirissä olevaa pyyntiä.

Vuonna 2019 valtio myönsi Vantaalla toimiville metsästysseuroille yhteensä 24 hirvenkaatolupaa ja 164 peurankaatolupaa. On hyvä tiedostaa, että ellei sorkkaeläinkantoja säädellä, riistaonnettomuudet liikenteessä kasvavat kohtuuttoman suuriksi.

SRVA-tapahtumia¹ eli esimerkiksi sorkkaeläinkolareita, joissa poliisi on pyytänyt apua metsästysseuroilta, oli vuonna 2019 Vantaalla yhteensä 186 kpl. Vuonna 2017 tapauksia oli vain 92. Kasvua SRVA-tapahtumissa on siis ollut vuoden 2017 ja 2019 välillä yli 100 %. Lukua voi verrata suoraan riistamäärien kasvuun.

1 Suurriistavirka-apu (SRVA) on riistanhoitoyhdistysten ylläpitämä organisaatio, joka välittää poliisille metsästäjien virka-apua suurriistakonflikteissa. Tavallisimpia SRVA-tehtäviä ovat kolareissa loukkaantuneiden hirvieläinten, suurpetojen ja villisikojen jäljestäminen sekä suurpetojen karkotukset taajaan asutulta alueelta.
Lähde: <https://riista.fi/riistatalous/riistavahingot-ja-konfliktit/suurriistavirka-apu/>

Kun kaatolupia myönnetään, on valtion vaatimuksena, että yhtenäistä metsästysaluetta on peuralupia haettaessa 500 hehtaaria ja hirvilupia 1000 hehtaaria. Näin ollen kaupungin rooli metsästyksen mahdollistajana, vuokraamalla maita metsästysseurojen käyttöön, on olennainen riistakantojen sääntelyssä.

METSÄN OMISTAMINEN VANTAALLA

Suomessa on poikkeuksellista, että metsässä kulkeminen kuuluu jokamiehen oikeuksiin riippumatta siitä, kuka maan omistaa. On hienoa olla osana yhteiskuntaa, jossa luonnosta nauttiminen ei vaadi maanomistusta vaan se kuuluu kaikille. Vaikka metsää katsoisikin vain satunnaisen ulkoilijan näkökulmasta, on silti hyvä ymmärtää, mitä tavanomainen metsänhoito pitää sisällään.

Metsää tulee voida kaataa, niin harvennushakkuiden kuin päätehakkuiden mukanaan tuomineen toimenpiteineen. Yleisesti harvennushakkuut enteilevät päätehakkuuta, jossa järetytyn puusto kaadetaan ja alue päästään istuttamaan uudestaan. Tällainen kiertokulku edustaa tavanomaista metsänhoitoa, jonka avulla metsä pysyy terveenä ja mahdollistaa kaupunkilaisille siellä liikkumisen ja metsästä nauttimisen.

Vantaan metsänomistus on paikallisesti hajautunut siten, että yhtenäisiä suuria metsäpinta-aloja, joilla olisi vain yksi omistaja ja puusto samassa kehitysvaiheessa, ei kaupungissamme ole. Vantaan pinta-alasta metsää on yhteensä noin 9000 hehtaaria. Näistä kaupungin omassa omistuksessa on vain noin 3000 hehtaaria. Tämän lisäksi kaupunki omistaa pieniä, asutuksen keskellä olevia puistometsäalueita, joiden yhteispinta-ala on parisataa hehtaaria.

Metsänhoidon sekä elinkeinon kannalta olisi välttämätöntä, että tavanomaiseen metsänhoitoon liittyvät toimenpiteet sallitaan ilman ylimääräisiä kustannuksia tai lupatoimenpiteitä. Meidän tulee olla ymmärtäväisiä sille, että metsätaloutta harjoitetaan myös Vantaalla. Kaupungissamme tyypilliset hakkuut ovat kooltaan noin 1–4 hehtaarin suuruisia. Kansallisella tasolla isolla avohakkuulla tarkoitetaan yli 200 hehtaarin alueita. Ymmärrän, että isoilla avohakkuilla voi olla vaikutusta luonnon monimuotoisuuteen, mutta Vantaan osalta en näe asiassa ongelmaa.

MITEN HAKKUIDEN SÄÄNTELY HEIJASTUU VALMISTEILLA OLEVAAN YLEISKAAVAAN?

Vantaan valmisteilla olevassa uudessa yleiskaavassa on varattu huomattava määrä SL-merkittyjä luonnonsuojelualueita sopimatta asiaa maanomistajien kanssa. Tämä tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että kaupunki kajoaa päätöksenteollaan yksityiseen omistusoikeuteen ja aiheuttaa näin mahdollisia arvon alentumisia maanomistajille.

SL-merkintä ei välttämättä johda suojelupäätökseen, vaan sillä tarkoitetaan kaavamääräystä, joka koskee yleensä tietyn rakennuspaikan tai sen ympäristön käytön rajoittamista rakennetun ympäristön tai sen maiseman suojelemiseksi. Se kuitenkin suureksi osaksi estää alueen taloudellisen käytön ja aiheuttaa täten alueen arvon alenemisen. Ansiotonta arvonalennusta ei hyvitetä omistajalle, mutta ansioton arvonnousu leikataan pois omistajalta mahdollisten kunnan toteuttamien pakkolunastusten avulla. Aika epäsymmetrinen tapa toimia, eikö? Lopulliset suojelupäätökset tekee ELY-keskus, joka hakee päätökselleen vahvistuksen ympäristöministeriöstä, mutta tämä kaikki mahdollistetaan jo yleiskaavavaiheessa

SL-alueita on merkitty yleiskaavaehdotuksessa hiljattain koneellisesti harvennetuille alueille. Onkin huomattavan epäselvää, mitä suojeluarvoja hyvin hoidetussa talousmetsässä voi olla, jos alun perin suojeltavaksi ajateltu puusto onkin jo hakattu pois kokonaisuudessaan. Nyt maanomistajat, joiden maiden kohdalle oli yleiskaavaaluonnokseen tehty SL-merkintöjä, ovat monelta osin hakanneet metsänsä puuston sen kasvuvaihetta ajattelematta. Näin monille Vantalla sijaitsevalle metsille on käynyt, vaikka puuston olisikin kuulunut kasvaa vielä kymmeniä vuosia ennen kuin tavanomaiset harvennushakkuut olisi kuulunut suorittaa.

Hakkuiden sääntely johtaa byrokratiaan ja valituksiin, joiden lopputulokset ovat epävarmoja. Varmaa on kuitenkin se, että niin kaupungin kuin metsänomistajien kustannukset lisääntyvät, jos tällaiseen sääntelyyn lähdetään. Luonnonsuojelu- ja virkistysaluemerkintöjen sijaan yleiskaavassa tulisi suosia maa- ja metsätalousmerkintää, jolloin metsän omistajalle ei syntyisi kaavoituksen johdosta taloudellista haittaa

On ikävä kehityskulku, jos alue ensin merkitään yleiskaavassa suojelualueeksi, sitten lunastetaan ja sopivan ajan kuluttua myydään rakennusmaaksi. Tämä näkemys heijastuu siitä, että esimerkiksi uudessa yleiskaavassa suurin osa

uusista SL-alueista on ehdotettu suunnitteilla olevan valtatie 152 (Kehä IV) linjauksen päälle tai välittömään läheisyyteen. Tällaisen ei pitäisi kuulua kaupunkimme toimintatapoihin.

On aiheellista miettiä, missä Vantaalla on alueita, jotka tulisi jo yleiskaavassa merkitä SL-alueiksi. Nyt on esiintynyt tilanteita, joissa järehtynyt istutussukko pyritään rauhoittamaan juuri ennen päätehakkuita. Näiden jälkeen on syntynyt valitusrumbia, jotka ovat useimmiten päätyneet metsänomistajan hyväksi. Valitusrumbalta kuitenkin säästyttyisiin, jos SL-alueita perustettaisiin vain maanomistajan suostumuksella.

En itse usko, että Vantaan tapauksessa olisi kyse siitä, että alueet aidosti halutaan luonnonsuojelualueiksi, koska se vaikeuttaisi tulevaisuuden kaavoitusmahdollisuuksia varsin huomattavasti ja konkreettisesti. Mikäli uusia SL-alueita luodaan, tulee maanomistajan saada kunnollinen korvaus maidensa arvon alentumisesta, vaikka kunta ei näitä itselleen lunastaisikaan.

YHTEENVETO

Vantaalla luonto ja sen avulla kuntalaisille tarjottavat palvelut ovat pääpiirteittäin hyvässä kunnossa. Jotta luonnossa on helpompi kulkea ja maanomistajilla pysyy tahtotila metsän hoidossa jatkossakin, ei yksityistä metsänomistusta voida sosialisoida yleiskaavan mukaisin toimin. Uusia SL-alueita tulee muodostaa vain yhteisymmärryksessä maanomistajien kanssa.

Kaupungin tulee jatkossakin toimia mahdollistajana, kun riistakantoja säädelään valtion määrittelemälle tasolle. Luonnon tarjoamia liikuntamahdollisuuksia tulee hyödyntää paremmin kaupunkimme viestinnässä ja markkinoinnissa. Kaupungin tulee jatkuvasti kehittää lähiluonnon tarjoamia liikunta- ja virkistysmahdollisuuksia, luoda niiden käytön tarvitsemat edellytykset ja siten edistää kaupunkilaisten hyvinvointia. ■

Otso Kivimäki

INNOVATIIVINEN LIIKENNEKAUPUNKI

Sami Kanerva

Viimeaikainen keskustelu Vantaan ratikasta ja lentoradasta on osoittanut, miten hankalaa on tehdä tulevaisuutta määrittäviä päätöksiä. Kasvavaa kaupunkia ei voi suunnitella nykytilanteen perusteella, vaan on vähintäänkin tarkasteltava kehityksen suuntaa ja ennustettava tulevaa. Mutta silloinkin päädymme vain reagoimaan muutokseen sen sijaan, että määrittäisimme itse sen suuntaa.

Liikenne on Vantaalle strategisesti tärkeä tekijä ja sen kehittämisessä on ymmärrettävä ihmisten ja tavarankuljetuksen dynaamiset vaikutukset koko kaupungin taloudelle. Hyvät liikennehankkeet ovat investointeja, jotka tuottavat mitattavissa olevia tuloja.

VANTAAN SIJAINTI ON SUOMEN HOUKUTTELEVIN

Jos Suomelle nyt päätettäisiin valita pääkaupunki uudelleen, Vantaa olisi sijaintinsa puolesta täydellinen valinta. Keskellä kaupunkia sijaitsee kansainvälinen lentokenttä, jonka kiitotiet eivät edes rajoita suuren mittakaavan kaupunkikeskuksen rakentamista aivan kentän välittömään läheisyyteen. Kaupungin läpi kulkeva kehätie yhdistää valtakunnallisesti merkittävät valtavyöhykkeen lentoasemaan, satamaan ja koko kaupunkirakenteeseen. Mikäli liike-elämää ei tarkoitushakuisesti rajoiteta liialla sääntelyllä, talous keskittyy luonnostaan liikenteen solmukohtiin. Vantaa voisi olla juuri sellainen – taloudellinen keskus luonnostaan.

Kun Helsingin keskusta eristyy kaupunkibulevardien taakse, sille jää historiallisen turistikeskustan rooli. Kauppa ja työpaikat siirtyvät vähitellen parempien liikenneyhteyksien varteen. Niemen kärjessä sijaitseva umpikuja osoittautuu lopulta yrityksille rasitteeksi, ja ne hakeutuvat yksi kerrallaan tuottoisampiin sijainteihin. Matkustajasatamat toki kannattaa pitää keskustassa ja varmistaa nopea junayhteys lentoasemalta vanhaan kaupunkiin. Turismi on nyt ja tulevaisuudessa merkittävä elinkeino Helsingin kaltaisille kaupungeille, jotka ovat sopivan pieniä ja turvallisia mutta silti tarjoavat kiinnostavaa nähtävää ja koettavaa.

Liike-elämän kannalta Vantaan sijainti on ylivoimaisesti houkuttelevin koko Suomessa. Vantaa onkin onnistunut kääntämään kehitystrendin positiiviseksi erityisesti yritysten ja työpaikkojen sijoittumisessa. Tämä tuottaa kerrannaisvaikutuksia työllisyyteen, palveluihin ja hyvinvointiin. Potentiaalia ei kuitenkaan ole onnistuttu hyödyntämään kuin osittain. Siksi Vantaan päättäjien ja

virkamiesjohdon on ymmärrettävä panostaa liikenteeseen, kaavoitukseen ja muihin liike-elämän edellytyksiin.

KEHÄ III ON KOKO SEUDUN SELKÄRANKA

Lentoaseman eteläpuolella, Kehä III:n vilkkaimmassa kohdassa kulkee lähes satatuhatta ajoneuvoa vuorokaudessa, joista kymmenesosa on raskasta liikennettä. Kehätie yhdistää eri suuntien pääväylät: lentoaseman, Helsingin sataman sekä koko kaupunkirakenteen. Vantaan sijainti Kehä III:n ympärillä on kiistattomasti saavutettavuudeltaan pääkaupunkiseudun parasta aluetta.

Ei ole lainkaan yllättävää, että aikanaan peltomarketiksi moitittu Jumbo on ollut vuodesta toiseen Suomen parhaiten tuottava kauppakeskus. Vastavasti Aviapolis on pääkaupunkiseudun nopeimmin kasvava työpaikkakeskittymä. Liikenne Kehä III:lla on huomattavan sujuvaa verrattuna esimerkiksi Helsingissä kulkevaan Kehä I:een. Kulkemisen sujuvuus on merkittävä tekijä, kun asukkaat tekevät arjen valintoja työ-, asuin- ja asiointipaikoistaan. Tämä heijastuu suoraan talouteen ja palvelujen saatavuuteen.

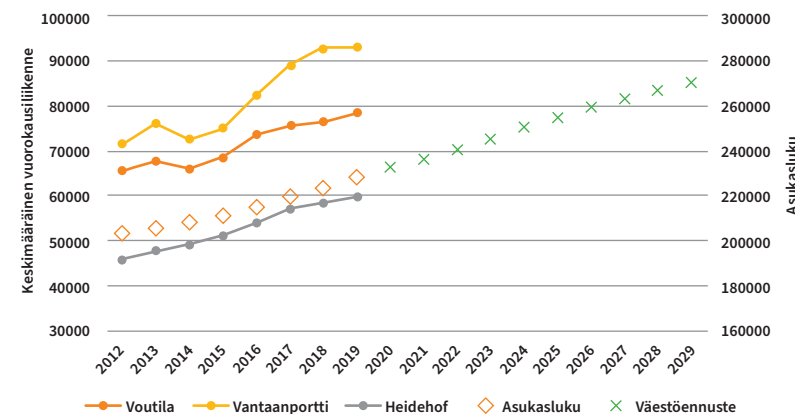
Vantaan maantiede on ollut perinteisesti kaksijakoinen, kun lentoasema on jakanut idän ja lännen tehokkaasti toisistaan. Kolmannen keskustan rakentaminen Aviapolikseen tasapainottaa kaupunkia, muttei kuitenkaan tuo Tikkurilaa ja Myyrmäkeä lähemmäs toisiaan. Toisaalta kaikkialla Vantaalla asuin-, asiointi- ja työpaikka-alueet sijaitsevat käytännössä korkeintaan kymmenen minuutin ajomatkan päässä liikenteen valtaväylistä, jotka kytkeytyvät Kehä III:n välityksellä toisiinsa. Talouden näkökulmasta tarkastellen ihmisten ja tavarantoiminnan nopea liikkuminen luo elinvoimaa. Positiiviset ilmiöt ruokkivat toisiaan, ja juuri tämä dynamiikka saa kaupungin kukoistamaan.

Tulevaisuudessa kolmen keskustan Vantaa ei voi menestyä ilman sujuvaa poikittaisliikennettä. Tällä hetkellä erittäin hyvin toimivien Kehä III:n ja kehäradan lisäksi suunnitellaan pikaraitiotietä Lentoasemalta Itä-Vantaalle. Vantaan ratikan valmistumisen jälkeen kaupungin sisäistä poikittaisliikennettä palvelee rinnakkain sekä maantie että kiskoyhteys. Kun samalla huolehditaan toimivista paikallisyhteyksistä, tältä pohjalta on mahdollista rakentaa ylivertainen liikenneverkko paikallistaloutta kiihdyttämään.

KASVU JA HIILINEUTRAALIUS EDELLYTTÄVÄT HOUKUTTELEVAA JOUKKOLIIKENNettä

Vantaan lähitulevaisuutta määrittävät voimakas kasvu sekä strateginen tavoite hiilineutraaliuteen viimeistään vuonna 2030. Nämä tekijät asettavat valtavan haasteen kaupunkisuunnittelulle ja erityisesti liikenneverkon kehitykselle. On selvää, että yksityisautoilun rinnalle tarvitaan toimivaa joukkoliikennettä. Luonnollisesti on aivan yhtä selvää, että yksityisautoilun tulee olla sujuvaa ja ruuhkatonta. Kaikkea liikkumista nimittäin ei voi eikä täydy hoitaa julkisen liikenteen voimin.

Kuva 1 esittää keskimääräisen vuorokausiliikenteen kehitystä Kehä III:lla Hämeenlinnanväylän ja Lahdenväylän välillä sijaitsevista mittauspisteistä vuosina 2012–2019. Liikennemäärät kasvoivat noin 30 prosenttia, kun Vantaan asukasluku kasvoi samalla ajanjaksolla 12 prosenttia. Väestöennusteen mukaan Vantaan asukasmäärä kasvaa vuoteen 2030 mennessä vielä 19 prosenttia. Tämä on varsin haasteellinen luku myös Kehä III:n liikenteelle, elleivät asukkaat siirry merkittävästi yksityisautoilusta joukkoliikenteeseen.

Kuva 1. Liikennemäärien kehitys Kehä III:lla eri mittauspisteissä sekä Vantaan asukasluvun kehitys samalla ajanjaksolla. Lähteet: Väylävirasto, Vantaan kaupunki.

Kokonaistaloudellisesti on viisasta tarjota asukkaille valinnanvaraa ja joustavuutta liikkumiseen. Aika on rahaa – ei vain yrityksille vaan myös yksityishenkilöille ja julkistaloudelle. Liikkumisessa säästynyt aika käytetään aina johonkin

muuhun. On tietysti yksilöllistä, mitä kukin ajallaan tekee, mutta pääsääntöisesti ihmiset osaavat tehdä omat valintansa ja niille on perusteensa. Moni käyttää autoa siksi, ettei tarpeeseen sopivia joukkoliikenneyhteyksiä ole tarjolla tai niiden käyttäminen vaatii liikaa aikaa. Hyvistä liikenneyhteyksistä ollaan valmiita maksamaan. Ne nostavat asuntojen arvoa ja työpaikka-alueiden kiinnostavuutta. Siksi säästynyt aika on rahaa myös julkistaloudelle.

Jotta Vantaan ja koko pääkaupunkiseudun kasvu voidaan toteuttaa hiilineutraalisti, mahdollisimman moni seudun asukkaista on saatava käyttämään joukkoliikennettä. Tämä on mahdollista vain, jos joukkoliikenteestä pystytään tekemään aidosti houkutteleva vaihtoehto. Mikäli asukkaalla on käytettävissä kohtuuhintainen ja sujuva joukkoliikenneyhteys päivittäiseen liikkumiseen, on helpompaa vähentää oman auton käyttöä tai jopa luopua siitä kokonaan. Kun mahdollisimman moni valitsee joukkoliikennevaihtoehdon, myös yksityinen liikenne on sujuvaa.

INNOVATIIVISIA RATKAISUJA ROHKEASTI

Joukkoliikenne voi olla koko kaupungin tasolla toimivaa vain, jos se on kattavaa. Poikittaiset raideliikenneyhteydet ja Helsingin keskustaan kulkevat säteittäiset linjat eivät riitä Vantaan tarpeisiin. Tarvitaan kattava verkosto, joka toimii sekä alueiden välillä että niiden sisällä.

Kehäradan ja itäratikan muodostama poikittainen runko on hyvä alku ja tuo suuren osan vantaalaisista hyvien julkisten yhteyksien ääreen. Julkinen liikenne tarvitsee kuitenkin myös muita runkoyhteyksiä maantieverkoston tapaan. Julkisen liikenteen runkoyhteydet kaupunginosien välillä kannattaa toteuttaa raideliikennettä kevyemmällä vaihtoehdoilla, kuten sähköistetyillä, ladattavilla tai jopa vetykäyttöisillä superbusseilla.

Vantaan ratikan valmistuttua saatavilla on huomattavasti monipuolisempia ja suorituskykyisempiä teknisiä ratkaisuja kuin ratikkapäätöstä valmisteltaessa tunnettiin. Tällä hetkellä muualla maailmassa kehitetään jo muun muassa vetykäyttöisiä ja autonomisia joukkoliikenneratkaisuja. Omilla kaistoillaan kulkevat yksittäiset syöttölinjat voivat toimia ilman kuljettajia ja niissä voidaan pilotoida uutta teknologiaa kohtuullisen pienellä riskillä. Nämä Vantaan liikennepilotit olisivat Suomen mittakaavassa merkittäviä ja niihin olisi mahdollista saada myös ulkopuolista tutkimusrahoitusta esimerkiksi Euroopan unionilta.

Kattavuuden lisäksi joukkoliikenteen houkuttelevuus syntyy myös muista tekijöistä. On muistettava, että liikkuminen paikasta toiseen on ihmiselle välttämättömyys eikä lainkaan itseisarvo. Ajankäyttö ja liikkumisen mukavuus ratkaisevat paljon, mutta lisäksi myös kustannuksilla on merkitystä. Nykyisin käytössä oleva jäykkä hinnoittelumalli ja epäoikeudenmukaisuuden tunnetta herättävät vyöhykerajat jarruttavat monelta osin joukkoliikenteen käytön kasvua. Vyöhykemalli on ollut aikanaan toimiva yksinkertaisuutensa vuoksi, mutta nykyään voi varsin helposti toteuttaa joustavia ja oikeudenmukaisia hintamalleja teknologiaa hyödyntämällä.

Esimerkkejä toimivista ratkaisuista voi etsiä esimerkiksi muun maailman metropoleista. Monessa kaupungissa on käytössä etäisyyteen perustuva hinnoittelu, jossa matkustaja leimaa korttinsa sekä sisään- että ulospäin kulkiessaan. Ulosleimauksen puuttuessa matkasta veloitetaan linjan maksimihinta ja vaihdon yhteydessä edellinen matka huomioidaan matkan kokonaishinnassa. Vyöhykemalliin verrattuna hinnoittelu on oikeudenmukaisempi, sillä se perustuu kuljettuun matkaan ja käyttökertoihin.

Säännöllisen etäisyyteen sidotun kuukausilipun sijaan matkustaja voi saada paljousalennusta esimerkiksi viikon aikana kulkemiensa matkojen perusteella. Tällainen malli ei sido käyttäjää yhteen kulkutapaan, vaan tarjoaa aidon mahdollisuuden valita tarpeeseen sopiva kulkuväline jokaiselle matkalle. Samalle se kuitenkin palkitsee paljon joukkoliikennettä käyttävät edullisemmilla hinnoilla. Matkustaja ei välttämättä edes tarvitse henkilökohtaista matkakorttia, sillä sen voi korvata tavallisella lähimaksukortilla.

Erilaisia järjestelmiä käytetään ympäri maailmaa, ja niistä kannattaisi hakea oppia täälläkin. Tyypillinen nykypäivän trendi on hyödyntää uutta teknologiaa ja ihmisten tottuneisuutta siihen. Suomessa uudenlaisia järjestelmiä epäillään usein monimutkaiseksi ja siksi niiden kokeilemista vastustetaan periaatteellisesti. Todellisuudessa ne voivat kuitenkin olla aivan yhtä yksinkertaisia kuin muutkin hinnoittelu- ja lippujärjestelmät. Tärkeintä on huolehtia, että asiakkaan käyttöliittymä on yksinkertainen ja luotettava.

LIIKENNEVERKKOA ON TARKASTELTAVA KOKONAISUUTENA

Yksityisautoilun ja joukkoliikenteen vastakkainasettelu saattaa olla poliittisesti tarkoituksenmukaista, mutta käytännöllisestä näkökulmasta se on tarpeetonta ja jopa vahingollista. Asukkailla on yksilölliset tarpeet liikkumiseen,

ja ne vaihtelevat myös elämäntilanteen mukaan. Liikennejärjestelmää on tarkasteltava kokonaisuutena, jossa joukkoliikenne ja yksityinen liikkuminen tukevat toisiaan. Järjestelmän toimivuutta täytyy mitata kokonaisvaltaisesti asukkaiden yhteenlasketulla matkustusajalla. Tavoitteena on oltava mahdollisimman suuren ajan vapauttaminen hyödyllisempään käyttöön.

Kevyellä liikenteellä on paikkansa kokonaisuudessa. Keskusta-alueilla kävely voi olla merkittävä osa liikkumista, mutta kaupunginosien välillä pyöräily tai sähköpotkulautailu voivat olla hyvinkin tehokkaita ja vähäpäästöisiä liikkumismuotoja. Vantaan hajanaista pyöräilyverkostoa on kehitettävä yhtenäiseksi niin, että polkupyörällä tai sähköavusteisella kevytkulkuneuvolla pääsee luontevasti ja sujuvasti kulkemaan kaupunginosasta toiseen. Helsingistä kannattaa ottaa reilusti mallia ja erottaa pyörätiet muusta liikenteestä selvästi erivärisiksi maalatuilla kaistoilla.

Vantaan kaupunkipyörät eivät vielä ensimmäisenä kautenaan saaneet suurta suosiota. Pääasiallisia syitä olivat hajanainen verkosto ja Helsingin sekä Espoon järjestelmästä erillinen hinnoittelu. Nykyisellään kaupunkipyörät on suunniteltu pikkunäppärään keskustapyöräilyyn, joka on Vantaalle täysin väärä malli. Oikeasti julkiset polkupyörät tarvittaisiin ratkaisemaan joukkoliikenteen käyttäjän viimeisen kilometrin ongelma ympärivuotisesti. Kaupunkipyörien hinnoittelu ja verkosto täytyy suunnitella selkeämmin tukemaan joukkoliikennettä ja yhdistää muun pääkaupunkiseudun kanssa yhteiseksi järjestelmäksi. Kun vielä kalusto suunnitellaan soveltuvaksi ympärivuotiseen käyttöön, ne voivat saada ansaitsemansa suosion ja riittävän korkean käyttöasteen ollakseen yhteiskunnan kannalta järkevä sijoitus.

Joukkoliikenteen ja yksityisen liikkumisen väliin tarvitaan myös välimuotoja. Nykyään vantaalaisilla on suuri pääoma sidottuna henkilöautoihin, joiden käyttöaste on matala. Autoja tarvitaan päivittäin työmatkoihin, asiointiin ja vapaa-ajan harrastuksia varten, mutta suurimman osan ajasta ne silti seisovat paikallaan käyttämättöminä. Liikenneväylät on mitoitettava ruuhkauioppujen mukaan ja pysäköintitila on aina pois muusta rakentamisesta. Siksi liikennejärjestelmän toimivuutta arvioidessa täytyy huomioida myös liikkumiseen sitoutunut pääoma.

Tehokas yhteiskäyttöautoilu vapauttaisi pysäköintitilaa ja autoilijoiden rahoja muuhun käyttöön. Kaupunki voisi luoda edellytyksiä ja toimivan ympäristön yhteiskäyttöautoilua tarjoaville yrityksille. Tunnettuja ja yksinkertaisia keinoja ovat etuoikeuksien tarjoaminen esimerkiksi pysäköintiin ja bussikaistojen

käyttöön. Yhteiskäyttöautoilu tarjoaisi myös mahdollisuuksia pilotoida uutta teknologiaa yhdessä superbussien kanssa. Infrastruktuurin rakentaminen sähköautojen lataukseen tai uusiutuvan polttoaineen jakeluun vaatii riittävästi käyttäjiä, jotta hanke olisi taloudellisesti järkevä. Autonomiset, sähkö- tai vetykäyttöiset yhteiskäyttöautot voisivat hyödyntää superbussien teknistä verkostoa ja näin molemmat hankkeet voisivat yhdessä tehdä toisistaan kannattavia.

VANTAA VOI OLLA ROHKEA EDELLÄKÄVIJÄ

Sähköautot ja hybridit yleistyvät vauhdilla, mutta latausverkosto on vielä suppea ja sähköautoilun hyöty käyttäjille ole kuitenkaan riittävän suuri houkutellakseen suuria massoja. Kaupunki voisi kannustaa asukkaita vähäpäästöiseen autoiluun kaavoituksen ja liikennesuunnittelun keinoin esimerkiksi tarjoamalla kannustimia latauspisteiden rakentamiseen tai etuoikeuksia vähäpäästöisille autoille. Yllä mainittu vetybussien ja yhteiskäyttöautojen tankkausinfra edistäisi myös yksityishenkilöiden siirtymistä vetyautoihin siinä vaiheessa, kun niille alkaa olla kysyntää Suomessakin.

Sähköistymisen lisäksi autoilusta on väistämättä tulossa autonomista. Ennen kuin ilman kuljettajaa kulkevat autot sallitaan yleisillä teillä, niitä kokeillaan rajatuilla reiteillä. Vantaa voisi pilotoida autonomista liikennettä esimerkiksi yhteiskäyttöautoilla hyödyntäen superbussien reittejä. Myös Kehä III tai muut valtaväylät soveltuisivat autonomisen liikenteen kokeiluihin esimerkiksi varaa-malla ylimääräinen kaista ilman kuljettajaa kulkeville ajoneuvoille. Vantaan liikenneverkko tarjoaisi toimivan testausympäristön uusille innovatiivisille ratkaisuille, mikäli kaupungin päättäjillä olisi riittävästi rohkeutta ajatella pitkänäköisesti ja ottaa valtakunnallisen edelläkävijän rooli.

Tulevaisuuden ennustaminen on aina hankalaa, mutta yleisesti tunnetut trendit vaikuttavat Vantaalla – aivan kuten muuallakin. Teknologia muokkaa väistämättä liikkumisen muotoja. Julkisen vallan ei pidä pyrkiä määrittelemään keinoja, vaan innovaatioiden on annettava syntyä vapailla markkinoilla. Kaupunki voi kuitenkin luoda kannustimia toimiville ratkaisuille. Jotta kannustimet ohjaavat tehokkaksiin toimiin, arvioinnin täytyy perustua vaikuttavuuteen ja palkita tuloksista.

Kansainväliset megatrendit tulevat Suomeen jälkijunassa, ja Suomessa usein ensin pääkaupunkiseudulle. Maailmalla liikenne muuttuu kovaa vauhtia

sähköiseksi ja digitaaliseksi. Fossiilinen käyttövoima korvataan uusiutuvalla sähköllä ja hiilivapilla polttoaineilla. Autonominen liikenne lisääntyy hahmontunnistuksen, keinoälyn ja liikenteenkäyttäjät toisiinsa kytkevien tietoliikenneyhteyksien mukana. Turvallisuus ja tehokkuus lisääntyvät.

Vantaan johtavilla viranhaltijoilla ja päätöksentekijöillä on mahdollisuus valita, suhtaudutaanko muutokseen uhkana vai mahdollisuutena. Historia on osoittanut, että edelläkävijät määrittelevät pelin säännöt ja loput yrittävät mukautua. Jos yrittää viimeiseen asti välttää uudistuksia, joutuu lopulta sopeutumaan pakon edessä ja silloin häviää varmasti. Mikäli haluaa kuulua voittajien joukkoon, täytyy pyrkiä johtamaan muutosta.

YHTEENVETO

Vantaan vahvuus on sen sijainti ja siitä täytyy pyrkiä hyötymään mahdollisimman paljon. Vantaa on luonnostaan liikennekaupunki, minkä täytyy näkyä myös strategisessa suunnittelussa. Liikenneverkkoa on kehitettävä kokonaisuutena, jossa joukkoliikenne, yksityisautoilu ja kevyt liikenne nähdään saman järjestelmän toisiaan tukevinä osina.

Joukkoliikenteen kehittämisen on perustuttava houkuttelevuuteen, joka saadaan aikaan kattavalla verkostolla sekä oikeudenmukaisella hinnoittelumallilla. Vantaan ratikan valmistuttua seuraava askel on ilman kuljettajaa kulkevat sähkö- tai vetykäyttöiset superbussit, joiden infrastruktuuria tarjotaan myös vastaavaa teknologiaa hyödyntävien yhteiskäyttöautojen käyttöön.

Kevyen liikenteen väylät erotetaan muusta liikenteestä omaksi kattavaksi verkostokseen ja kaupunkipyöristä muodostetaan joukkoliikennettä ympärivuotisesti tukeva, koko pääkaupunkiseudun kattava järjestelmä. Liikennehankkeissa luodaan kumppanuuksia innovatiivisten yritysten kanssa ja tehdään Vantaasta määrätietoisesti valtakunnallinen edelläkävijä. ■

Sami Kanerva

UUTTA NÄKÖKULMAA KAUPUNKI- SUUNNITTELUUN

Sakari Rokkanen

Kaupunkisuunnittelun vaikutukset näkyvät jokaisen meidän arjessamme – hyvässä ja pahassa. Päätös rakentaa kaupungin vuokra-asuntoja tiiviisti samalle alueelle saattoi 1970-luvun suuren muuttoliikkeen aikaan tuntua hyvältä ajatukselta. Neljä vuosikymmentä myöhemmin yksipuolinen asuntorakenne on omiaan syventämään segregaatiokehitystä, mutta historiallisen virheen korjaaminen ei ole aivan yksinkertaista.

Tämän päivän kaupunkiympäristön viihtyisyys, liikkumisen sujuvuus sekä asumisen hinta riippuvat aiemmin tehdyistä valinnoista. Kaupunkisuunnittelun kauaskantoisuudesta ja keskeisestä merkityksestä huolimatta kaavoituksen perusasioita ei yleisesti tunneta, eikä yksittäistä asemakaavaa osata nähdä strategisen suunnittelun osana. Aivan liian usein kaavoituksessa toistetaan kritiikittömästi aiempia linjauksia ilman suurempaa strategista visiota. Jos kaupungin elinvoimaa halutaan kasvattaa, ei pidä kangistua vanhoihin periaatteisiin. On etsittävä tasapainoisempaa suhdetta sääntelyn ja markkinoiden vapauden välillä.

MONITASOINEN KAAVAPROSESSI

Kaavoituksessa on kolme virallista tasoa: maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Kaavoituksessa aina yleispiirteisempi kaava ohjaa yksityiskohtaisempaa suunnittelua. Vantaata koskeva kaavoitus koostuu Uudenmaan maakuntakaavasta, Vantaan yleiskaavasta sekä lukuisista kortteli- tai tonttitasoisista asemakaavoista. Kaavassa määritellään alueiden käytön ja rakentamisen periaatteet eri tarkkuuksilla käyttötarpeen mukaan.

Maakuntakaava ohjaa koko maakunnan yhdyskuntarakennetta ja esimerkiksi merkittäviä liikenneyhteyksiä, jotka kulkevat useiden kaupunkien läpi. Maakuntakaavan keskeinen tehtävä on katsoa maankäytön vaikutuksia yli kuntarajojen ja kaavasta päätetään maakuntatasolla maakunnan liitossa.

Vantaan uutta yleiskaavaa laaditaan parhaillaan, ja se määrittää kaupungin tulevaisuuden vuoteen 2050 saakka. Yleiskaavan täytyy kestää aikaa, minkä vuoksi se päivitetään suunnilleen kerran kymmenessä vuodessa. Yleiskaavassa määritellään yleispiirteisesti koko Vantaan tasolla maankäytöstä ja liikenteestä. Yleiskaavan tehtävä on määritellä minne uudet asunnot ja työpaikat tulevaisuudessa syntyvät, miten asukkaat niihin kulkevat ja mitkä luontoalueet säästetään esimerkiksi virkistyskäyttöön.

Tavallisten kuntalaisten huomio keskittyy yleensä asemakaavaan, jossa määritellään yksityiskohtaisesti suppeamman alueen käyttötarkoituksesta ja rakennusoikeudesta. Käytännössä kaupunki sääntelee asemakaavassa rakentamista hyvin yksityiskohtaisesti: millaiset räystäät taloon tulee rakentaa, mikä on julkisivun pintamateriaali ja väri, minkä kokoisia asuntoja saa rakentaa tai kuinka monta autopaikkaa pihalle mitoitetaan. Kun puhutaan kaavoituksen kankeudesta ja hitaudesta, puhutaan yleensä asemakaavan liiankin yksityiskohtaisesta sääntelystä ja hitaasta valmistumisesta. Tavallisesti asemakaavoitus vie vähintään vuoden, jonka päälle tulee vielä valitusten viemät ajat.

ASEMAKAAVOITUKSEN PITKÄ PUTKI

Kuinka asemakaava sitten syntyy ja kuka sen tekee? Aloite kaavan laatimisesta tai muuttamisesta tulee maanomistajalta tai kaupungilta, mutta kaavaprosessiin ryhtymisessä valta on kaupunkisuunnittelun viranhaltijoilla. Kaavoitus käynnistyy vain silloin, kun kaupunkisuunnittelu pitää kaavaa tarpeellisena. Toisin sanoen, virkamiehet voivat määritellä ne hankkeet, joita ylipäättään lähdetään edistämään. Maanomistajalla ei ole nykyisin mitään oikeutta saada kaavoitusta käyntiin ilman virkamiesten puolta.

Kaavoituksen käynnistyttyä laaditaan ensin osallistumis- ja arviointisuunnitelma, jossa kuvataan kaavatyön tavoitteet ja lähtökohdat sekä kerrotaan muuta tietoa kaavan taustoista, valmistelusta ja osallistumisesta. Kaavan vireilletulosta informoidaan myös naapureita ja järjestetään esimerkiksi asukastilaisuus. Tämän jälkeen valmistellaan kaavaehdotus, joka sisältää kartan merkintöineen sekä selostuksen. Ehdotus viedään poliitikoiden arvioitavaksi kaupunkisuunnittelulautakuntaan ja edelleen kaupunginhallitukseen, joka asettaa kaavan nähtäville. Nähtävillä olon aikana kaavaan voi vaikuttaa vielä antamalla lausunnon tai muistutuksen. Kaavaan tehdään tavallisesti pieniä täsmennyksiä tämän vaiheen jälkeen ja kaikkiin muistutuksiin annetaan myös vastaus.

Hyvinkin suunniteltu kaava on vasta puoliksi tehty, sillä se täytyy vielä hyväksyä kaupunkisuunnittelulautakunnassa, kaupunginhallituksessa ja lopulta kaupunginvaltuustossa. Kaikissa prosessin vaiheissa kaava voidaan hylätä tai palauttaa uudelleen valmisteltavaksi, jos luottamushenkilöt eivät ole siihen tyytyväisiä. Valtuuston hyväksynnän jälkeen kaavasta on aikaa valittaa 30 päivää hallinto-oikeuteen ennen sen voimaantuloa. Jos kaavasta valitetaan, voimaantulo lykkääntyy valituksen oikeuskäsittelyyn asti. Suurin

osa valituksista ei menesty oikeudessa, mutta vaihe usein pitkittää hankkeiden etenemistä.

MIKSI MAANKÄYTTÖÄ SÄÄDELLÄÄN?

Miksi kaavoituksella ylipäättään säädellään rakentamista? Miksi jokainen ei voisi rakentaa omalle maalleen niin kuin itse haluaa? Eikö olisi kokoomuslaista, jos rakentamisessa vallitsisi täydellinen vapaus?

Lähestytään asiaa ulkoisvaikutusta käsittelevällä esimerkillä. Ulkoisvaikutuksella tarkoitetaan jonkin toiminnan synnyttämää vaikutusta sellaiseen tahoon, joka ei ole itse ollut toiminnasta päättämässä. Ulkoisvaikutus voi olla joko positiivinen tai negatiivinen.

Kuvitellaan, että meillä on kolme naapurusta, jotka ovat hankkineet itselleen kolme vierekkäistä tonttia. Rakentamiseen ei liity mitään sääntelyä eli jokainen voi vapaasti rakentaa tontilleen haluamansa rakennuksen. Keskimmäisen tontin omistaja rakentaa hienon omakotitalon puutarhoineen. Heti talon valmistuttua toisella tontilla aloittaa kaatopaikka ja toisella meluisa tehdas. Välissä asuva omakotitalon omistaja luonnollisesti valittaa naapureilleen melusta ja hajusta, mutta naapurit vetoavat omistavansa tonttinsa ja käyttävänsä niitä juuri niin kuin itse parhaaksi näkevät.

Tässä esimerkissä tehdas ja kaatopaikka aiheuttavat omakotitalon omistajalle negatiivisia ulkoisvaikutuksia. Elinkeinotoiminnan harjoittajat saavat tonteiltaan tuottoa, mutta omakotitalon omistajalle koituvat vain melun ja hajun synnyttämät kustannukset, jotka laskevat asunnon hintaa.

Positiivisesta ulkoisvaikutuksesta puhutaan taas tilanteessa, jossa kaatopaikan ja tehtaan sijaan naapuriin muuttaisi esimerkiksi viihtyisä kahvila, josta leijaillee aamuisin tuoreen leivän tuoksua. Vaikka omakotitalon asukas ei ole itse vaikuttanut toiminnallaan mitenkään asiaan, naapuritontin trendikahvila voi nostaa hänen asuntonsa arvoa ja koko alueen kiinnostusta.

Maankäytön suunnittelussa on pitkälle kyse juuri ulkoisvaikutuksista ja niiden yhteensovittamisesta. Esimerkkitapauksissa todettujen ongelmien välttämiseksi julkiselle vallalle on luovutettu valta päättää siitä, mitä saa rakentaa minnekkin. Yleisen viihtyisyyden ohella keskitetyn suunnittelun tavoitteena on myös varmistaa kaupungin toimivuus. Asuinalueiden, työpaikkojen ja palve-

luiden sijoittumista ohjaamalla ehkäistään ruuhkautumista ja edistetään sujuvaa arkea.

PAREMPI KAUPUNKIYMPÄRISTÖ

Tietysti yksittäisen toimijan näkökulmasta ylhäältä päin tuleva rajoittaminen voi tuntua turhalta ja turhautavalta. Klassinen esimerkki koskee esimerkiksi toimistotalon omistajaa, joka haluaisi muuttaa toimistotilat asunnoiksi. Yhden talon muutoksella ei olisi merkitystä, mutta jos kaikki toimistot saisi vapaasti muuttaa asunnoiksi, riskinä on kaikkien toimistojen muuttuminen asunnoiksi. Tällöin työmatkat pitäisivät ja keskustan elinvoima heikkenisi. Tämän myötä myös keskustan asuntojen arvo alenisi. Yksittäisen toimijan kannalta optimiratkaisu ei aina tästä syystä johda koko yhteisön osalta optimaaliseen lopputulokseen.

Keskeiset kaavasunnittelua ohjaavat periaatteet ovat muuttuneet ajassa. Puutalojen aikana paloturvallisuus ohjasi kaavoitusta. Teollistumisen myötä keskustat tiivistyivät, kun maalta muuttaville työntekijöille tarvittiin asuntoja. Autoilun yleistyessä syntyivät esikaupunkialueet kauemmaksi keskustasta. Viime aikoina ilmastokysymysten ja urbaanin elämän suosion kasvun myötä kaupungit ovat jälleen tiivistyneet ja kasvaneet sisäänpäin hyvien joukko-liikenneyhteyksien varteen.

Kaupunkisuunnittelun haaste piileekin siinä, että hyvälle kaupunkiympäristölle ei ole yhtä ainutta objektiivista määritelmää. Jostain yleisperiaatteista on luonnollisesti helppo olla samaa mieltä periaatetasolla. Kaikki kannattavat lähtökohtaisesti edullista asumista sekä sujuvaa liikkumista. Kauneus on kuitenkin aina katsojan silmissä, ja viime kädessä kaupunkisuunnittelussa on kyse poliittisesta päätöksestä, jossa erilaisia näkemyksiä ja tavoitteita sovitellaan yhteen.

Näkemyserojen lisäksi on huomioitava myös markkinat – ihmiset ja yritykset, jotka tekevät päivittäin uusia sijaintivalintoja. Kaupunki on ihmisiä varten, eikä toisin päin. Siksi suunnitteluratkaisuja ei pidä tehdä vain sulkeutuen suunnittelukammioon, vaan on huomioitava myös asukkaiden ja elinkeinoelämän tarpeet.

LUOTETAAN ENEMMÄN MARKKINOIHIN

Vaikka keskitetylle maankäytön suunnittelulle ja päätöksenteolle on hyviä perusteluja, on sääntelyn ja markkinoiden vapauden välillä haettava rohkeasti uutta tasapainoa. Varsinkin Vantaalla on lipsuttu viime aikoina liikaa kohti suuntaa, jossa viisauden ajatellaan asuvan yksin suunnittelijan pöydän takana tai poliitikkojen ohjelmissa. Meidän on ymmärrettävä ja kuunneltava paremmin ja enemmän markkinoita – nykyisiä ja tulevia vantaalaisia, jotka etsivät kotia tai toimipaikkaa yritykselleen.

Neliöhinta on hyvä ja lahjomaton konsultti. Korkeat hinnat kertovat korkeasta kysynnästä. Vantaalla asuminen on kallistunut viime vuosina keskuksissa asemien varressa. Onko tämä ongelma? Ei siinä mielessä, että hintojen nousu kertoo alueen vetovoimasta. Hyvien liikenneyhteyksien varressa halutaan asua. Tätä taustaa vasten Vantaan päätös kehäradan rakentamisesta vaikuttaa onnistuneelta ratkaisulta.

Jos kasvavaan kysyntään ei onnistuta vastaamaan riittävällä tarjonnalla, asumisen hinta kallistuu nopeasti suosituilla alueilla. Yhä harvemmalla on mahdollisuus päästä haluamalleen alueelle. Vantaa kilpailee hyvistä veronmaksajista muiden pääkaupunkiseudun työssäkäyntialueen kaupunkien kanssa. Jos olemme onnistuneet luomaan kaupunginosia, joissa neliöhinnat ovat kasvussa, pitäisi tämän olla meille merkki tarpeesta rakentaa lisää vastaavaa kaupunkia. On pienimuotoinen rikos, ettei Vantaa ole onnistunut esimerkiksi laajentamaan palkittua ja haluttua Kartanonkoskea.

TULOJA KAUPUNGIN KASSAAN

Asuntoja on siis pyrittävä rakentamaan sinne, missä asuntojen hinnat ovat korkeat. Näin mahdollisimman moni pääsee asumaan haluamalleen alueelle mahdollisimman kohtuulliseen hintaan. Tämä vaatii tiivistä kaupunkirakennetta ja korkeaa rakentamista halutuimpiin keskuksiin. Onneksi tähän on herätty esimerkiksi Tikkurilassa viime vuosina.

Matala ja tehoton rakentaminen halutuilla alueilla tuntuu suoraan myös kaikkien vantaalaisten taloudessa. Kaupungin saamat maanmyyntitulot sekä maankäyttökorvaukset rakennusoikeuden lisäyksestä riippuvat suoraan kaavassa määritellyistä kerrosneliömetreistä. Esimerkiksi Vantaan ratikka etenee vain sillä reunaehdolla, että ratikan ympäristön maankäytön kehittämisen tulot

riittävät kattamaan kaupungin maksuosuuden hankkeesta. Kaavoituksessa ei siis ole syytä jarrutella, jos markkinoilla on halua rakentaa korkeaa ja tiivistä kaupunkia ratikan varteen.

Kaavojen liian yksityiskohtainen sääntely syrjäyttää asumista ja hukkaa kaupunkilaisten rahoja. Jos kaupunki huutokauppaisi markkinoilla esimerkiksi hyvältä sijainnilta tontin, jolle saisi rakentaa täysin vapaasti ilman kaavarajoituksia, syntyisi kohteeseen eniten markkinoilla kysyttyjä asuntoja ja samalla myös kaupunki kuittaisi suurimman myyntivoiton itselleen. On tietysti olemassa hyviä perusteita sille, miksi keskeisellä paikalla olevan tontin rakentamista säädellään esimerkiksi kaupunkikuvallisista syistä. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa, että kaikki lisäsääntely vähentää asuntojen ja kaupungin saaman tuoton määrää. Sääntelyllä on siis vaihtoehtokustannus saamattomien tulojen muodossa.

Esimerkiksi Vantaan erikoisuus kaavoissa on ehto, jonka mukaan rappukäytävään pitää päästä luonnonvaloa. Marraskuussa tästä ei Suomessa hirveästi ole asukkaille iloa. Määräys syö kuitenkin jokaisessa kerroksessa tilaa asuineliöiltä. Uusia asuntoja syntyy vähemmän ja ostaja tarjoaa tontista kaupungille vähemmän rahaa. Yhtälössä kaikki häviävät vain sen takia, että joku suunnittelija on joskus keksinyt lisätä määräyksen kaavapohjiin. Tämä on vain yksi esimerkki järjettömästä kaavamääräyksestä, jonka poistamista kokoomus kannattaa.

KUUNNELLAAN MAANOMISTAJAA

Kuinka kaavoituksen doktriineja saataisiin päivitettyä niin, että julkinen sääntely ja vapaiden markkinoiden tarpeet saataisiin paremmin tasapainoon? Yksi konkreettinen kokoomuksen nostama avaus liittyy käynnissä olevaan maankäyttö- ja rakennuslain uudistamiseen. Kuten edellä todettiin, nykyisin maanomistaja ei saa kaavoitusta käyntiin ilman, että kaavoituksesta vastaava virkamies innostuu asiasta. Virkamies voi siis perustelematta istua maanomistajan hankkeen päällä vaikka vuosikymmenen, vaikka hanke toteutuessaan toisi kuntaan kuinka paljon elinvoimaa tahansa.

Tästä syystä maanomistajalle on luotava vahva aloiteoikeus. Maanomistajan tulisi voida käynnistää kaavoitusprosessi ja esitellä oma suunnitelmansa alueen kehittämiseksi kaavoituksesta päättävälle toimielimelle, kuten lautakunnalle. Lopullinen päätösvalta kaavoituksesta ja suunnitelman edistämisestä säilyisi

kuitenkin aina kunnalla. Tämänkaltaisilla ratkaisuilla kaavoituksen kangistuneisiin kaavoihin saataisiin lisää eloa ja tasapainoa. Aloiteoikeus ei olisi keneltäkään pois.

YHTEENVETO

Kaupunkisuunnittelu ratkaisee suurelta osin kaupungin viihtyisyyden ja elinvoimaisuuden. Vaikka maankäytön sääntelyllä on hyvätkin puolensa, ylisääntely vie kaavoituksesta tehot ja syö kaupungin kassasta tulovirtaa.

Vantaan kannattavan kasvun edellytys on oppia aiemmista hankkeista. Korkeat neliöhinnat kertovat kiinnostuksesta asumisratkaisua kohtaan ja ovat viesti päättäjille – vastaavaa asuntotarjontaa halutaan lisää Vantaalle. Tiivis ja korkea rakentaminen haluttuihin kaupunkikeskuksiin kasvattaa kaupungin verotuloja ja maanmyyntituloja. Turhan yksityiskohtaista sääntelyä kannattaisi hiukan lieventää, jotta arvokkaimmille tonteille voitaisiin rakentaa enemmän asuntoja.

Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa maanomistajalle on luotava vahva aloiteoikeus kaavaproessin käynnistämiseksi, jotta viranhaltijat eivät voi halutessaan torpata kaavoitus- ja kehittämissuunnitelmien esittämistä päätöksentekijöille. ■

Sakari Rokkanen

JOHTOPÄÄTÖKSET: KAUPUNGIT KORONAN JÄLKEEN

Sini Ruohonen

Kädessäsi tai ruudullasi on kirja, jossa on visioitu Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun tai Vantaan tulevaisuutta. Teokset toimivat matkappaina Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Viiden kirjan sarjana ne avaavat ainutlaatuisen näkymän suomalaisen kaupunkipolitiikkaan historiallisena vuotena 2020.

Kuten saatesanoissa todettiin, lähes kaikki kirjoitukset laadittiin juuri ennen koronan aiheuttamaa yhteiskunnallista mullistusta. Tekstit eivät kuitenkaan ole vanhentuneet kevään edetessä – päinvastoin. Ne osoittavat, kuinka kestävällä pohjalla kirjoittajien ajattelu kotikaupunkiansa tulevaisuudesta on.

Yli 50 kirjoittajan näkemyksistä on syntynyt tämä johtopäätösluku, joka on kaikkien kirjojen yhteinen.

MITÄ ON KAUPUNKIPOLITIikka? MIKÄ ON KAUPUNKIVISIO?

Keskustelemme kaupunkipolitiikasta usein valtioneuvoston näkökulmasta. Lainsäädäntö ja valtionosuuksien jako asettavat toki selkeät raamit sille, mitä kaupungeissa tehdään. Mutta paljon myös jää oman harkinnan varaan; millaisiin palveluihin panostetaan, miten houkutellaan yrityksiä, mihin investoinnit kohdennetaan ja kuinka talousvastuuta kannetaan?

Kaupungeissa toteutetaan liikkumisen ratkaisuja, tuotetaan kasvatusta ja koulutusta, huolehditaan terveydestä, rakennetaan uutta, korjataan vanhaa ja luodaan lukemattomia vapaa-ajan mahdollisuuksia.

Kaupunkipolitiikka pitäisi nähdä yhteiskunnallisena vaikuttamisena, jota tehdään kaupungeissa. Usein myös koko kaupunkiseudulla. Eikä pelkästään valtuustoissa tai lautakunnissa, vaan myös yhdistyksissä ja yhteisöissä, yrityksissä ja korkeakouluissa. Unohtamatta kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja.

Kaupunkivisioiden tekemiseen pitäisikin osallistua poliittisten päättäjien ja virkavalmistelijoiden lisäksi pitkä lista muitakin toimijoita. Toivottavasti kirjat rohkaisevat osallistumaan visiointiin. Ehkä joku myös innostuu lähtemään mukaan politiikkaan.

MEGATRENDIEN MERKITYS KASVAA

Kaupungit kilpailevat kasvusta. Vain kasvavat kaupungit ja kaupunkiseudut pystyvät vastaamaan siitä, että palvelut toimivat ja kehittyvät tulevaisuudessa. Onnistumista mitataan asukkaiden määrällä ja tyytyväisyydellä, yritys-toiminnan ja työllisyyden luvuilla ja esimerkiksi yliopiston houkuttelevuudella. Pärjätäkseen kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa, kaupungin on oltava vetovoimainen, elinvoimainen ja pitovoimainen.

Kilpailussa menestyminen on aina suhteellista – mikä kaupunki pärjää paremmin kuin toinen? Koronan myötä kilpailutilanne on kuitenkin kaupungeille sama jopa globaalisti. Ensin nyt kevään ja kesään 2020 akuutissa poikkeustilassa. Hetken päästä myös talouskriisin selättämisessä.

Myös megatrendit ovat globaaleja. Useimmissa länsimaissa tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet kietoutuvat samoihin virtauksiin. Kaupungistuminen, digitalisaatio, väestön ikääntyminen ja kestävä kehitys vahvistuvat koronan aikana ja sen jälkeen.

Miltä kaupunkien visiot näyttävät megatrendien valossa?

KAUPUNGISTUMINEN – MISTÄ VETOVOIMA SYNTYY?

Kaupungeista löytyy työtä ja toimeliaisuutta, joten ne houkuttelevat ihmisiä ja yritystoimintaa. Saavutettavuus, verkostot, osaamispääoma ja alustatalouden mahdollisuudet ovat kaupunkien vahvuuksia. Koronan aiheuttama poikkeustila on osoittanut innovaatioiden merkityksen. Taantumasta nousemiseksi tarvitaan uutta liiketoimintaa, uusia toimintamalleja.

Teija Ruokamo kiteyttää kaupungin omaleimaista historiaa ymmärtäen *Huomisen Oulu* -kirjassa, mistä kaupungin kasvustrategia syntyy: ”Nyt emme vie tervaa vaan osaamista, palveluita ja innovaatioita.”

Kaupungistumisen ydintä on osaamisen keskittyminen – puhutaan osamisklustereista, joissa on huomioitu alueelliset erityisvahvuudet. Tripla Helix -mallissa kaupungin, korkeakoulujen ja yritysten yhteistyö on tiivistä ja vaikuttavaa.

Osaaminen perustuu lasten ja nuorten koulutukseen. Kasvatustyön ja opetuksen merkitys nousevat esiin kaikissa kirjoissa. Leena Kostiainen perustelee *Menestyvä Tampere* -kirjassa erinomaisesti, kuinka resurssit tulisi kohdentaa universaaleihin peruspalveluihin, joita ovat neuvolat, varhaiskasvatus ja peruskoulu. Niiden kautta saavutetaan kaikki ikäluokan lapset ja nuoret.

Kaupunkien vetovoimaisuus syntyy myös mahdollisuudesta voida hyvin. Ulkoilua, liikuntaa, kulttuuria ja tapahtumia. Kaupungit mahdollistavat asukkailleen ja matkailijoille kiinnostavaa tekemistä ympäri vuoden. Millaisia palveluja tarvitaan? Miten resursseja lisätään uusilla kumppanuuksilla yritysten ja järjestöjen kanssa?

DIGITALISAATIO – VALLANKUMOUKSELLINEN VOIMA

Digiloikkaa on koronan myötä otettu kouluissa ja monissa vapaa-ajan palveluissa – välttämättömyydestä on tullut hyve. Toivottavasti poikkeustila on ponnahduslauta uudenlaiseen toimintakulttuuriin. Onnistunut digitalisaatio parantaa palvelujen saatavuutta ja tuo kustannussäästöjä.

Jouni Markkanen kirjoittaa *Menestyvä Tampere* -kirjassa erittäin osuvasti muun muassa siitä, miksi pdf-dokumentit tulisi julkishallinnossa kieltää. Ja mitä tulisi niiden tilalle. Muutosvastaisuus on hallinnon perusvirtaus, jonka korjaaminen on poliitikkojen tehtävä.

Digitalisaatio vaatii hallinnolta monialaisuutta. Kuinka kaupunkien organisaatiot matriiseineen taipuvat siihen, että toimialojen välillä tieto liikkuu ketterästi? Miten järjestelmähankintoihin saadaan riittävää osaamista? Osataanko tunnistaa se, että IT-ala kehittyy nopeammin kuin mikään muu sektori?

Yritykset ovat monesti julkishallintoa ketterämpiä. Monet yritysmaailmasta kunta- ja poliittikkaan nousseet ihmettelevät hallinnon hitautta ja kankeutta. Esimerkiksi lean-mekanismien hyödyistä kaupungin toiminnoissa kertoo osuvasti Mia Nygård *Helsinki* -kirjassa.

Usein saa kuulla, kuinka verkkopalvelujen rinnalla tulee ylläpitää fyysisiä asiointimahdollisuuksia tasavertaisuuden nimissä. Poikkeustilan jälkeen on kriittisesti arvioitava kaikki paperiset palvelumuodot ja lopetettava niistä ne, jotka todistetusti hoituvat yhtä lailla ellei jopa paremmin digitaalisissa ympäristöissä. Palvelupisteissä tulee olla päätelaitteet ja opastusta tarvitsijoille.

Koulujen opetuksen muuttuminen lennossa verkkovälitteiseksi on ollut taidon- näyte kaupungeilta. Ne ovat toimenpanneet sutjakkaasti sen, mitä valtiovalta on edellyttänyt. Jo hyvän aikaa on esitetty, että etäopetus mahdollistaisi nykyistä laajemman ainevalikoiman kouluissa. Kevät etäkouluissa osoitti, että valmiudet ovat jo olemassa.

VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN

Väestön ikääntyminen asettaa monenlaisia vaatimuksia niin palveluille, liikku- miselle kuin asumiselle. Seniorit tulisi nähdä myös toimintakykyisinä yhteis- kunnallisina osallistujina, koska monesti eläköitymisen jälkeen on vielä useita vuosia mahdollisuuksia osallistua järjestötoimintaan tai muuhun työhön yhteiseksi hyväksi. Kaupungeissa toimeliaisuuteen on paljon mahdollisuuksia.

Korona ei sinänsä vaikuta ikääntymisen trendiin, mutta ei myöskään poista tätä koko väestöä kohtaavaa uutta tilannetta. Ikääntymisestä syntyy lisäänty- vien tarpeiden rinnalla myös ns. poisvalintojen ja muuntautumisen vaade. Kun syntyvyys laskee ja lapsia on vähemmän, päiväkoteja ja kouluja pitää karsia. Kasvavissa kaupungeissa tilanne on toki helpompi kuin muissa kunnissa.

Helsinki-kirjassa Seija Muurinen ja Sirpa Asko-Seljavaara pohtivat, kuinka nyt nousussa olevat trendit ovat itseasiassa uusvanhoja ja sopivat hyvin ikäihmi- sille: yhteisöllisyys ja kiertotalous ovat tuttuja elämäntapoja vuosikymmenten takaa.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen merkitys hyvinvointiyhteiskunnan selkärankana on konkretisoitunut koronakeväänä. Hoidon resurssointi, henkilökunnan riit- tävyys, sairaanhoitopiirien rooli ja kaupunkien oman toiminnan merkitys ovat kaikki nousseet uutisoinnissa nyt esiin.

Kun sote-uudistusta valmistellaan, tulee kaupunkien näkemykset ottaa huomioon. Miten kaupungeissa tehtävä ennaltaehkäisevä työ hyvinvoinnin eteen otetaan huomioon sote-rahoituksessa? Millainen järjestelmä on asiak- kaan kannalta sujuva ja samalla kustannustenjaon näkökulmasta oikeuden- mukainen? Mitä heikkouksia ja vahvuuksia korona on nykymallissa tuonut esiin? Ainakin sen, että sote-alan korkean tason asiantuntijuutta löytyy muual- takin kuin valtion virastoista. Tätä joukkoa tulisi kuunnella tarkoin.

Pentti Huovinen antaa konkreettiset eväät sote-uudistuksen toteuttamiselle suurimmissa kaupungeissa Ainutlaatuinen Turku -kirjassa. Ikääntyvien palve- lutarpeen arviointi on avainasemassa siinä, että palvelut kohdentuvat oikein ja oikea-aikaisesti ja että niitä voidaan myös mallintaa ja ennakoida, mikä tuo kustannussäästöjä.

Sote-uudistus kytkeytyy vahvasti väestön ikääntymiseen ja myös kaupunkien roolin kasvamiseen. Ratkaisu vaikuttaa oleellisesti niin asukkaiden hyvinvoin- tiin, palvelujen tasoon ja saatavuuteen kuin myös kaupunkien budjetteihin.

KESTÄVÄ KEHITYS

Kestävässä kehityksessä kaupungit ovat edelläkävijöitä. Siinä missä EU:n direktiivit ja ympäristölainsäädäntö muuttuvat hitaasti, kaupungeissa toteute- taan kunnianhimoista ilmastopolitiikkaa. Julkinen keskustelu osoittaa, kuinka ympäristövastuullisista ratkaisuista syntyy usein aluepoliittisia kysymyksiä, on kyse sitten yksityisautoilusta tai teollisuudesta. Kaupunkien sisällä tällaista ristiriitautuvuutta ei pitäisi olla.

Strategisesta ja kokonaisvaltaisesta johtamisesta ilmastoasioissa kirjoittaa kaupunkiyhtiöiden osalta helsinkiläinen Matti Parpala. Kaupunkipolitiikkaa ei esimerkiksi pääkaupungissa tehdä suinkaan vain valtuustossa – kaupunki- konserniin kuuluu yli 140 yhtiötä tai yhtiön kaltaista yksikköä. Parpala pohtii aiheellisesti, miten kaupungin poliittinen tahto esimerkiksi ilmastonmuutos- työssä siirtyy onnistuneesti yhtiöiden toimintaan.

Joukkoliikenne nähdään tärkeänä ympäristöratkaisuna ja se on toki laajem- minkin kaupungistumistrendin ytimessä. Ympäristönsuojelun lisäksi sujuva joukkoliikenne vapauttaa kallisarvoista aikaa yksityisautoilusta muuhun teke- miseen, kuten Sami Kanerva toteaa *Uudistuva Vantaa* -kirjassa. Samasta aihe- piiristä kirjoittaa erittäin osuvasti *Huomisen Oulu* -kirjassa Niilo Heinonen.

Kestävä kehitys on kaavoitusta ohjaava ajattelutapa muunkin kuin liikenteen osalta. Korkea ja tiivis rakentaminen nähdään tehokkaana kaupunkitilan käyt- tönä ja myös myönteisenä ympäristöratkaisuna, kun viher- ja virkistysalueita jää riittävästi ihmisten käyttöön.

Kaupunkien välisessä yhteistyössä ja kilpailussa ympäristöajattelu on myös imagotekijä. Ei ole sattumaa, että hiilineutraaliustavoitteet on asetettu Turussa vuoteen 2029 ja Tampereelle vuoteen 2030.

Yksi näkökulma kestäväan kehitykseen on kaupungin luonto ja sen tarjoamat virkistytymismahdollisuudet – aihe, joka jää usein vähälle huomiolle. Korona-aikana ihmiset ovat tutustuneet lähimetsiin ja ulkoilureitteihin. Ympäristöteko vailla vertaa. Millaisia luontoelämyksiä kaupunkilaiset kaipaavat? Monille ainakin puhdas meri ja puhtaat vesistöt ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Luonnon kasvavasta merkityksestä hyvinvoinnille visioivat esimerkiksi vantaalainen Otso Kivimäki, turkulainen Ville Laakso ja oululainen Kati Jurkka. Heillä kaikilla on esittää myös konkreettisia ehdotuksia luonnon ja luontoelämyksien parantamiseksi.

ENTÄ TALOUS?

Kuntatalouden ongelma on perustavanlaatuinen ilman koronavirusiäkin; valtio säättää kunnille lisää lakisääteisiä tehtäviä tai vähintään suosituksia antamatta niille riittävästi lisää rahoitusta. Korona pahentaa tilannetta. Hallituksen rajoitus- ja hoitotoimenpiteiden lasku on tulossa pitkälti kaupunkien maksettavaksi.

Valtio auttaa talousvaikeuksissa jotenkin, mutta kaupungeille jää tehtäväksi niin sopeutuksia kuin elvyttäviä toimenpiteitä.

Talousaiheiset pohdinnat kirjoissa osoittavat, ettei kaupunkien talous ole oikein tähänkään saakka ollut riittävän kestävällä pohjalla. Suunnitelmallisuutta vastuulliseen taloudenhoitoon tarvitaan entistä enemmän – säästölistat pitenevät ja investoinneista tulee entistä harkitumpia.

SOPEUTUKSIA – JUUSTOHÖYLÄLLÄ VAI KOHDENNETUSTI?

Jos siis tähän asti on ollut huoli kuntataloudesta, kaupunkien velkaantumisesta, kestävyysvajesta ja veronkorotuspaineista, on koronan myötä tilanne vieläkin haastavampi.

Sen lisäksi, että koronasta tulee kuntien maksettavaksi merkittävä sote-lasku, myös tuloja jää saamatta; liikunta- ja kulttuuripalvelujen käytön pysähtyminen, joukkoliikenteen supistuminen, tapahtumien peruuntumisen myötä syntynyt kassavaje ja yritystoiminnan hiipuminen lomautuksineen aiheuttavat merkittävän kassavajeen.

Kaupungeissa on tehtävä valintoja talouden sopeuttamiseksi. Miten tehdä säästöt oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti?

Yleensä poliittinen sopu löytyy helpommin, kun otetaan juustohöylällä vähän jokaiselta sektorilta. Myös kategoriset linjaukset, kuten rekrytointi ja matkustusiellot, ovat yleensä suosittuja ratkaisuja. Helppous ei kuitenkaan kulje käsi kädessä vaikuttavuuden kanssa. Toiset toimialat, kuten kaavoitus ja rakentaminen, tuovat kaupungin kassaan tuloja.

Sakari Rokkanen tiivistää *Uudistuva Vantaa* -kirjassa hyvin: ”Tiivis ja korkea rakentaminen haluttuihin kaupunkikeskuksiin kasvattaa kaupungin verotuloja ja maanmyyntituloja. Turhan yksityiskohtaista sääntelyä kannattaisi hiukan lieventää, jotta arvokkaimmille tonteille voitaisiin rakentaa enemmän asuntoja.”

Myös sivistyksen ja palvelujen sektoreilla olisi tärkeää kohdentaa sopeutuksia – kyse on poliittisista valinnoista. Panostetaanko lapsiin, perheisiin, työikäisiin, opiskelijoihin vai senioreihin? Jos esimerkiksi liikuntapalvelun pääsymaksuun tehdään korotus, keneen se kohdistuu? Kaupungeissa tulisi tehdä talouden sopeutuksiin strategiset linjaukset ja löytää perusperiaatteet, joihin ratkaisut pohjaavat.

Ensi kevään kuntavaalit eivät osaltaan helpota päättäjien urakkaa. Harvoin tulee asukkailta kiitosta siitä, kun palveluja karsitaan tai hintoja nostetaan. Toivottavasti esimerkiksi paikallinen media osaltaan avaa kipeiden päätösten taustoja eikä ainoastaan arvostelee vaikeita ratkaisuja. Olisi tärkeää, että kaupunkien asukkaatkin näkisivät kokonaiskuvan. Kaupunkipolitiikka ei ole yksittäisten ryhmien edunvalvontaa, vaan yleisen edun vaalimista ja kompromissien löytämistä.

VAATIMUKSENA TOIMINTATAPOJEN MUUTOS

Sopeutustoimien rinnalla taloutta pitää tervehdyttää hallinnollisilla uudistuksilla ja toimintakulttuurin muutoksilla. Myös keskustelu kuntaliitosten välttämättömyydestä on viritettävä uudelleen.

Kuten edellä esitettiin, digitalisaatio on omaksuttava nyt kokonaisvaltaisesti julkiseenkin hallintoon. Oikein toteutettuna saavutetaan säästöjä henkilöstömenoissa, tehokkuutta ja parempaa palvelua.

Kaupunkien organisaatiot ovat isoja. Hallinnon virtaviivaistamisen apuna on hyvä käyttää ulkopuolista konsultaatiota, kuten monissa kaupungeissa on jo tehtykin. Muutostarpeet hahmottaa paremmin etäältä kuin sisältä.

Yhden luukun -palvelumallia esittää kirjasarjassa niin maahanmuuttajien työllistymisestä kirjoittava Muhis Azizi (*Ainutlaatuinen Turku*) kuin perhepalvelujen tulevaisuutta avaava Mono Kuoppala (*Huomisen Oulu*). Näkökulmana on asiakaslähtöisyys, mutta samalla todennäköisesti syntyisi kustannussäästöjä.

Olisi tärkeää, että hallinnon uudistaminen hahmotetaan jatkuvana prosessina. Uudistus ei ole itseisarvo, mutta tarkoituksenmukaisuutta on punnittava jatkuvasti. Kokeiluista ei pidä automaattisesti tehdä pysyviä. Päättäjien tehtävä on vaatia uudistuksia. Kun kaupungit luovat omat exit-strategiansa koronaan, on painotettava hallinnollista ketteryyttä.

KASVUINVESTOINNEILLA UUTEEN NOUSUUN

Sopeutustakin tärkeämpää saattaa olla elvytys. Mitä investointeja viedään nyt vauhdilla eteenpäin, jotta yritystoiminta jatkuu ja työllisyys kasvaa? Investointitarpeita löytyy aina. Nyt tarvitaan priorisointia ja sen avuksi selvät kriteerit.

Kaupunkien omaleimaisuutta kannattaa pohtia. Mitä vahvuuksia kullakin seudulla on? Mistä yhteisöverotulot syntyvät? Investoivat liikennetkaisu, rakennuskohteet ja palvelut tulisi valita siten, että ne ovat tietenkin tarpeellisia, mutta myös tuottavat paitsi lisäarvoa kaupunkilaisille myös euroissa mitattavia tuloja. Mitkä korjauskohteet ovat kiireellisimpiä? Mikä on tärkeää kaupungin asukkaille?

Olisi tärkeää, että julkiset investoinnit saavat liikkeelle yksityisiä sijoittajia. Elvytys toimii parhaiten silloin, kun toimeliaisuus lisääntyy, työllisyys nousee ja yritysten määrä ja liiketoiminta kasvavat.

Lisäksi kaupunkien investointipäätöksissä tulisi huomioida, millaisiin hankkeisiin valtiolta tai EU:lta voidaan saada rahoitusta ja mitkä ovat investointien pitkän aikavälin vaikutukset koko talousalueelle. Suurimmat kaupungit suunnatavat koko kaupunkiseutunsa nousua koronasta. Ehkäpä koko maan.

YHTEISÖLLISYYS, OSALLISUUS JA PÄÄTÖKSENTEKO

Väitetään, että korona on lisännyt yhteisöllisyyttä ja yhteisymmärrystä. Pandemiasta rajoitustoimineen on ainakin tullut sukupolvikokemus, jollaista emme ole kokeneet 1990-luvun laman jälkeen. Mitä omaksumme poikkeustilasta arkeemme jatkossa?

Voisimme ainakin yhä enemmän luoda alustoja virtuaalisille palveluille ja kohtaamisille. Ne eivät korvaa live-tilanteita, mutta ovat oivallisia keinoja tavoittaa toisemme ajasta ja paikasta riippumatta. Jokaisen kaupungin ei tarvitse olla itse tuottajana. Lasten lukuhetki kirjastossa on verkossa nähtävillä ympäri Suomen, samoin esimerkiksi jumppahetki senioreille. Kaupunkien välistä yhteistyötä kannattaa lisätä.

Kaupunkilaisten osallisuutta pitää lisätä. *Huomisen Oulu* -kirjassa Jari Laru kiteyttää: ”Ihmisten tarve vaikuttaa omien asuinalueidensa asioihin ei ole kuitenkaan hävinnyt yhtään mihinkään.” Laura Rissasen ajatus *Helsinki*-kirjassa on puhutteleva: ”Rakennetaan Helsinkiin uusia kylänraitteja ja varmistetaan näin paitsi ekologisesti kestävä myös sosiaalisesti vahva kaupunki.”

Kaupunginosabudjetointia ja erilaisia asukasraateja toteutetaan suurimmissa kaupungeissa. Verkkoa on hyödynnettävä tässä työssä, sillä lähidemokratian on oltava vaivatonta. Vertaisopetus on keino tavoittaa ne, jotka eivät hallitse digiä. Poikkeustila on taatusti nostanut valmiuksia omaksua uusia tekniikoita.

Päätöksentekijöiltä koronakriisi on vaatinut tiedonvälitystehtävän omaksumista. Varsin perinteinen rooli luottamushenkilöille, mutta se on saattanut matkan varrella vaihtua puolivahingossa yksisuuntaiseksi tiedottamiseksi tai jopa jatkuvaksi kampanjoinniksi. Poikkeustilanteessa asukkaat ovat janonneet tietoa siitä, mitä kaupungissa tapahtuu ja poliitikkojen velvollisuus on ollut

selvittää ja informoida kysyjä. Toivottavasti tämä edustuksellisen demokration uusvanha toimintamalli vain vahvistuu kriisin jälkeen.

KATSE TULEVAISUUTEEN – OSALLISTU VISIOINTIIN

Tässä kirjassa, ja muissa kirjasarjan teoksissa, on esitetty lukuisia näkökulmia, ajatuksia, ehdotuksia ja ideoita siitä, mitä kaupungeissa pitäisi tehdä seuraavaksi.

Mikä on tärkeintä juuri nyt? Miltä kaupungit näyttävät pitkällä aikavälillä? Kuinka selätämme akuutit ongelmat? Millaisesta kotikaupungista haaveilemme?

Sukellus Suomen suurimpien kaupunkien, Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun ja Vantaan polttaviin kysymyksiin on toivottavasti herättänyt innostuksen kotikaupungin asioihin. Oletko samaa vai eri mieltä kirjoittajien kanssa? Mikä olisi sinun kaupunkivisiosi?

Osallistu keskusteluun kirjoittamalla ja kommentoimalla: #kaupunkivisio2030. Julkaisemme mielenkiintoisimmat puheenvuorot osoitteessa <http://www.toivoajatuspaja.fi/kaupunkivisio2030>. Kaikki kirjasarjan teokset löytyvät niin ikään Ajatuspaja Toivon verkkosivuilta. ■

Sini Ruohonen

MUISTIINPANOJA

Uudistuva **VANTAA**

Mitä tapahtuu seuraavaksi?

On suunnattava katse tulevaan. Tarvitsemme vision, strategian ja konkreettisia suunnitelmia. Millainen kaupunki Vantaa on kymmenen vuoden päästä?

Tässä kirjassa joukko kaupunkipolitiikan taitajia avaa näkökulmia ja esittää ehdotuksia eri aihepiireistä. Sivuilta löytyy uusia ajatuksia laajalti liikenteestä opetukseen, kansainvälisyydestä hyvinvointiin. Ja paljon muuta. Yhdytkö näkemyksiin? Haluaisitko haastaa?

Tutustu myös muiden suurimpien kaupunkien tulevaisuuksiin osoitteessa **www.toivoajatuspaja.fi/kaupunkivisio2030** ja osallistu keskusteluun tunnisteella **#kaupunkivisio2030**.